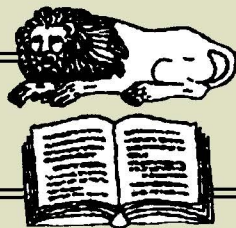

Jeromos füzetek

Bibliatudomány – Bibliaapostolság

113. szám

Szentírásvasárnap

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat

Budapest, 2018

Jeromos füzetek 113. szám

Szent Jeromos és Nagy Szent Gergely pápa	címlap
Ajánlás: Jakubinyi érsek körlevele	1
75 éves a <i>Divino afflante Spiritu</i> pápai enciklika (Martos L.B.)	4
A kenyérszaporítás csodája Szt. Márk szerint (6,34-44) (Schmatovich János)	22
„Élő Ige” <i>Bibliaiskola</i> (Vágvölgyi Éva)	35
Jézus utolsó ígérete Péternek (Lk 22,31-34) (Nyúl Viktor)	51
Társulatunk életéből	53
Ajánlatunk	Borító

J e r o m o s f ü z e t e k

Az első magyar szent-írástudományi folyóirat

– gyakorlati anyaggal hitoktatók számára –

ISSN 0866-2207

Szerkeszti, kiadja és terjeszti:

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat

1066 Budapest, Teréz krt. 28. I/6. Fax: 312-24-78

Nyitva: hétfő-csütörtök, 9-17-ig

Email: jeromos@biblia-tarsulat.hu

Honlap: www.biblia-tarsulat.hu

A szerkesztőbizottság tagjai: Györki László, Kocsis Imre,

+Székely István, Tarjányi Béla,

Thorday Attila, Vágvölgyi Éva

Felelős szerkesztő: Tarjányi Béla

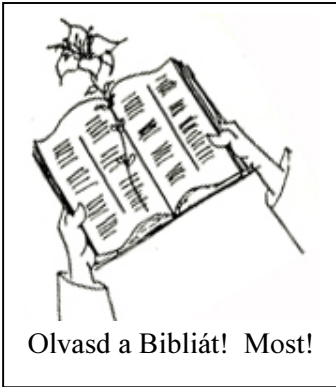
Nyomda: Royal Press Hungary Kft.

Szentírás-vasárnapi felhívás és gyűjtés

A Gyulafehérvári Érsekség körlevele Szentírásvasárnapra

Krisztusban szeretett Testvéreim és Híveim!

Közeledik idén is szeptember vége, amikor egyházunkban Szent Jeromosnak, a Szentírás pártfogójának emléknapját Szentírás vasárnapjaként ünnepeljük.

Olvasd a Bibliát! Most!

Mit jelent számunkra a Szentírás? „Isten szava ... – mondja Szent Ágoston – Milyen szó ez? Miben áll a nagysága? »Minden általa lett.« Lásdátok a művet, és megrendülve csodáljátok azt, aki alkotta.”

Milyen úton érhetjük el, hogy a Szentírás valóban Isten igéjét közvetítse számunkra? El kell kezdeni gyakran olvasni a Bibliát. Elmélkedjük és imádkozzuk át, amit olvastunk.

Ferenc pápa szerint Isten szavát meg kell hallgatnunk, ki kell nyitni szívünket előtte, mert maga Isten az, aki szól hozzánk, megszólít minket, akik hittel hallgatjuk. Isten igéjének hallgatásához nyitott szívre van szükségünk, hogy szívünkbe fogadjuk Isten szavait. Isten beszél, mi pedig hallgatjuk, hogy aztán tettekre váltsuk, amit hallottunk.

Rászorulunk arra, hogy hallgassuk! Élet-halál kérdése ugyanis, amint emlékeztet minket az a találó mondat, hogy „nemcsak kenyérrel él az ember, hanem minden igével, amely Isten szájából származik” (Mt 4,4). Arról az életről van szó, amelyet Isten igéje ad nekünk. Tudjuk, hogy az Úr szava nélkülözhetetlen segítség ahhoz, hogy ne tévedjünk el, amint elismeri a zsoltóros, aki az Úrhoz fordulva megvallja: „Szavad lámpás lábam előtt, világosság utamon.” (Zsolt 119,105) Hogyan tudnánk földi zarándokutunkat jární, meg-

küzdeni annak nehézségeivel és próbatételeivel, ha nem táplál, és nem világosít meg minket rendszeresen Istennek az Igéje?

Nyilvánvalóan nem elég csak a fülünkkel hallgatni anélkül, hogy szívünkbe fogadnánk az isteni ige magvát, lehetővé téve, hogy gyümölcsöt hozzon. Emlékezzünk csak a példabeszédre a magvetőről és a különféle földtípusok szerinti különféle eredményről (vö. Mk 4,14-20). A választ hatékonyra tevő Lélek működésének olyan szívekre van szüksége, amelyek engedik, hogy Ő megművelje oly módon, hogy amit hallottak, a mindennapi élet részévé váljon, Jakab apostol figyelmeztetése szerint: „Legyetek az Ige tettekre váltói, ne csupán hallgatói, hogy be ne csapjátok magatokat!” (Jak 1,22). Isten igéje utat jár be bennünk. Meghallgatjuk a fülünkkel, és behatol a szívünkbe; nem marad a fülünkben, hanem el kell jutnia a szívünkbe; a szívünkben pedig továbbmegy a kezünkbe, a jó tettekhez. Ezt az utat járja be Isten Igéje: a fülből a szívbe, onnan a kézbe.

Kapcsolatba lépni Isten Igéjével tehát annyit tesz, mint eleven kapcsolatba lépni Krisztussal.

A Zsidókhoz írt levél arra szólít fel bennünket, hogy menjünk együtt, és segítsünk egymásnak meghallani Krisztus hangját (Zsid 3,13). Sokat segít Isten akaratának felismerésében egy olyan közösség melynek tagjai élnek az Igét.

Ferenc pápa a Bibliatársulatok Világszövetségének találkozáján azt kérte, hogy fogjunk össze Isten Szava terjesztése érdekében. „Imádkozzunk együtt azért, hogy legyen meg az Atya akaratát, dolgozzunk együtt azért, hogy beteljesedjen bennünk mindaz, amit az Úr mondott.”

Főegyházmegegyésben a Szentírás üzenetének terjesztése céljából idén is gyűjtést szervezünk. Hálásan megköszönöm ez alkalommal azt, hogy tavaly ilyenkor kérésemet öntudatosan meghallgattátok, és áldozatosan támogattátok Egyházunk e szolgálatát, hogy általa egyre többen meghallhassák Isten bátorító üzenetét. Sokaknak segítségére tudtunk lenni ezáltal abban, hogy a Katolikus Magyar Bibliatársulatunk közvetítésével jutányosan hozzájuthassanak Bibliához, vagy az év során részt tudjanak venni különféle rendezvényeken.

Kérlek ezért benneteket, Kedves Testvérek, lehetőségeitek szerint kapcsolódjatok be idén is adományaitokkal e fontos szolgálatunk támogatásába. Hálás köszönet előre is ezen áldozatotokért!

Emellett természetesen buzdítalak benneteket most is arra, hogy kapcsolódjatok be a jövőben is a különféle rendezvényekbe, melyeket a Szentírás üzenetének mélyebb megismerése céljából szervezünk.

Idén is megszervezzük a Főegyházmegyei Biblia-napot október 27-én, Gyulafehérváron. Buzdítalak benneteket e főegyházmegyei rendezvényen való részvételre. Ünnepejünk idén is együtt a Szentírást. Hadd „terjedjen és jusson dicsőségre egyre szélesebb körben Isten Igéje“.

Szentírás vasárnapja alkalmából szeretettel adom mindnyájatokra főpásztori áldásomat és kívánom, hogy gyarapodjatok Isten Igéjének ismeretében!

Gyulafehérvár, 2018. szeptember 5.

György s.k. érsek

Forrás: <https://ersekseg.ro/hu/content/korlevel-ix2018>

A MAGYAR PÜSPÖKI KAR

alapító körlevele, 1965.01.25.

Ld. előző számunkban, JerFüz 112, 41-45.o.

Forrás: http://library.hungaricana.hu/hu/view/KalocsaiPuspoksegKozlemenyei_1965

Az ünnep a MKPK későbbi rendelkezése folytán került őszre, a Szt. Jeromos ünnepét követő vasárnapra.

A Szentírásvasárnap megünneplésének szertartása:

ld. PRAEORATOR, 150-151.o.

Részletesebben:

www.biblia-tarsulat.hu/biblev/megaldas.doc

Martos Levente Balázs

75 éves a *Divino afflante Spiritu* pápai enciklika

75 éve, 1943. szeptember 30-án jelent meg XII. Piusz pápa *Divino afflante Spiritu* kezdetű körlevele, amelyet a „biblikus haladás Magna Chartájának” neveznek.¹A Katolikus Egyház hivatalosan ebben jelentette ki, hogy elfogadja a történeti-kritikai módszer alkalmazását a katolikus exegézis alapjaként. A dokumentumban Piusz pápa nemcsak megengedte, hanem szinte elő is írta a kritikai eszközök használatát a bibliaértelmezésben. Ma is érdemes elolvasnunk az enciklikát, szembesülnünk stílusával, korának kérdéseire adott válaszaival, de azokkal a kérdésekkel is, amelyeket nyitva hagyott a következő nemzedékek számára.

A körlevél első megközelítése

Ha a *Divino afflante Spiritu* enciklikát a mai pápai dokumentumokkal összehasonlítjuk, kifejezetten rövidnek tűnik.²Mindössze 16 oldal terjedelmű a megszokott A 4-es formátumban, és 62 pontot számlál. A bevezetés után két fő rész következik: az elsőben (2-10. pont) XII. Piusz felidézte és dicsérte elődeinek igyekezetét a biblikus tanulmányok fejlesztésében, majd a másodikban (11-58. pont) kifejtette saját tanítását és hangsúlyait. Az enciklikát szívhez szóló buzdítások zárják le (59-62. pont). Az elsőt történeti résznek is nevezhetjük, a másodikat pedig tanítónak.³A történeti rész a korábbi pápák, XIII. Leó és XV. Benedek enciklikáira, az általuk alapított intézményekre, iskolákra és bizottságokra vonatkozik, amelyeket X. majd XI. Piusz pápa meg is erősített. A második rész hosszabb, s az

¹ Vö. R. E. BROWN, T. A. COLLINS, „Egyházi megnyilatkozások”, In: R. E. BROWN, J. A. FITZMYER, R. E. MURPHY, *Jeromos Bibliakommentár* (Budapest 2002; angol eredeti 1989) 237-249, itt 239.

² Az enciklika szövegét a Vatikán honlapján található hivatalos angol fordításban kutattuk, s ebből készítettük a szövegben található fordítás-részleteket is.

³ Vö. M. GILBERT, „Cinquant’anni di magistero romano sull’ermeneutica biblica”, In: P. LAGHI, M. GILBERT, A. VANHOYE, *Chiesa e Sacra Scrittura. Un secolo di magistero ecclesiastico e studi biblici* (Subsidia biblica 17; Róma 1994) 11-33, itt 28-29.

előzőhöz hasonlóan pozitív hangvétellű: a pápa segíteni akar a biblia-olvasásban, bátorítja az eredeti nyelvek tanulását, a szöveggkritika használatát, még világi embereket is arra biztat, hogy tanulmányozzák az ókori keleti irodalmat.

**Martos Levente Balázs előadást tartott Angliában
a Divino afflante Spiritu 75 éves jubileumi ünnepségén
<https://www.indcatholicnews.com/news/34849>**

A szöveg emelkedett stílusú, hosszú mondatok követik egymást. Az olvasó könnyen összekapcsolja az enciklikát azzal a képpel, amelyet XII. Piuszról általában ismerünk: komoly, szinte szigorú, inkább magába forduló, diplomatikus, koncentrált, akkurátus, de összességében valahogy biztató és bátorító is. Az enciklika hittani és egyházfegyelmi irat, amely feladatokat és felelősségeket oszt, irányelveket határoz meg, dicséri és bátorítja a szorgalmas munkát, ellenfeleket és tévedéseket nevez meg, de legvégül minden olvasóra áldást ad. A levél a Szentlélektől indul, mint az isteni sugalmazás forrásától (1), s végül is hozzá tér vissza (59). A kezdő mondat Istennek az emberiség iránti atyai szeretetét említi, amelyet a szent írókra akart árasztani, az egyik utolsó bekezdés pedig Krisztust említi, „az igazi

vigasztalás és isteni erő forrását” mindenki számára (58), vagy Piusz pápa szavaival „a megkínzott és remegő emberi nem számára”.

Az enciklikának ezen első, bizonyos értelemben talán naiv olvasásakor érdemes meggondolnunk azt a történelmi összefüggést, amelyben az enciklika keletkezett. XII. Piusz pápa csak az enciklika végén hozta szóba a világháborút. 1943 háborús év volt, mégpedig egyike a legrosszabbaknak. Ebben az évben fejeződött be a sztálingrádi csata. Németországban és Japánban totális mozgósítást rendeltek el, Szicíliában partra szállt az amerikai hadsereg, majd elindult Olaszországon át. Megsemmisült a varsói gettó. 1943 januárjában ment végbe a doni katasztrófa is, a II. Magyar Hadsereg 70 százalékanak, mintegy 140000 embernek tragikus és értelmetlen megsemmisülése. A szövetséges erők vezetői eközben Teheránban már a jövő lehetőségeiről tárgyaltak. 1943. július 19-én bombázták első alkalommal Rómát, szeptember 10-én pedig megszállták a német csapatok. Mindezen körülmények között a pápai üzenet vigasztaló és bátorító hangneme rendkívül szükséges volt, ahogy bizonyára a pápa lelkierejét is bizonyítja, hogy a háborús körülmények között Isten Szavának maradandó erejét hirdette.

Ennek az első olvasatnak történeti értékét szeretnénk bemutatni azzal, hogy megemlítünk egy korabeli reakciót. 1944-ben a *Catholic Biblical Quarterly* oldalain Joseph Lilly, akkoriban az Amerikai Katolikus Bibliaszövetség titkára mutatta be röviden a körlevelet.⁴ Úgy látta, ez a körlevél a *Mystici Corporis Christilogikus* folytatása, amelyet Piusz pápa csak két hónappal korábban jelentetett meg. Azt írta: „Az emberiség, amely oly sok sebből vérzik, nem menekülhet meg, ha nem testesül be a titokzatos testbe, elméletben és gyakorlatban is elfogadva a hit és erkölcs azon tanítását, amelyet Jézus Krisztus nyilvánított. Ez a tanítás részben az Ó- és Újszövetség szent irataiban található meg.” Mintha ezekben a sorokban régebbi korok stílusa köszönne vissza, ugyanakkor valóban megszólal a nehéz idők vágya arra, hogy az emberiség békére találjon.

Joseph Lilly Izajás egy szakaszát is idézte, hogy az enciklika gyakorlati üzenetét megvilágítsa: „Szinte önkéntelenül eszünkbe jut

⁴ J. LILLY, „Divino afflante Spiritu”, *CBQ* 6 (1944) 3-5.

Izajás szenvedélyes meghívása, amelyet hasonló körülmények között mondott: `Mind, akik szomjaztok, gyertek a vizekhez, gyertek, akik pénz nélkül vagytok...`” Izajás 55,1-3a szövegét idézi egész a következő versig: „Nyissátok meg a fületeket és gyertek hozzám, hallgassatok ide, hogy éljetekek.” Ezután másik rövid megjegyzést tesz, amelyben az eddiginél tudományosabb hozzáállás mutatkozik: „A Szentatya bátorítást ad és irányelveket fogalmaz meg a Szentírás tudományos tanulmányozására. Ez vizsgálására lesz azoknak a katolikus tudósoknak, akik filológiával, ókori történelemmel, régészettel és hasonló tárgyakkal foglalkoznak annak érdekében, hogy a szöveg pontos értelmét felfedezzék és napfényre hozzák.” A kor katolikus világának hangulata érzékelhető, amikor a recenzens ezzel folytatja gondolatait: a tudósok fáradozása „nem nyeri el mindig azt a megbecsülést, amelyet érdemel. Ahhoz hasonló feladatot végeznek, mint a tudós a mostani háborúban; ahogy ennek kísérletei élelmet és löszert biztosítanak, s így lehetővé teszik a győzelmet, úgy az írások szakértőinek kutatásai szolgáltatják azokat a fegyvereket, amelyeket a lelkek pásztorának kell használnia, ha egy kétkedő világban hitelesen akarja ellátni feladatát.” A bemutatást azután két távirat közlése zárja: az elsőben a szövetség háláját fejezik ki a szentatya felé az enciklikáért, a másodikban az államtitkár, Maglione bíboros válaszol a pápa nevében.

Az enciklika második olvasata: a bibliakritika kérdéseinek és módszereinek értékelése

Ha másodszor is végigolvassuk az enciklikát, immár jobban figyelhetünk részleteire, történeti hátterére.

A pápai megnyilatkozások a hit dokumentumai, de bizonyos mértékben jogi szövegek is. Jól meghatározott és a legrészletesebben kidolgozott nyelvezetet használnak, amelyet gyakran szinte észrevehetetlen módon átszőnek a korábbi megnyilatkozásokra és jelen kérdésekre tett utalások és hivatkozások. Bizonyára nem meglepő, ha a történeti kritika módszertanát alkalmazzuk egy olyan szövegre, amely a maga részéről éppen ennek a történeti kritikának a használatát engedélyezte és rendelte el a Katolikus Egyház bibliaértelmezésében.

A körlevél első mondata a Szentlélek működését állítja a Szentírás sugalmazásában.⁵ „A Szentlélek sugallatára a szentírók állították össze azokat a könyveket, amelyeket Isten az emberi nem iránti atyai szeretetében rájuk méltóztatott bízni...” A valódi hangsúly, a mondat új mondanója azonban világosabb lesz, ha ezt a kezdősört összehasonlítjuk XIII. Leó *Providentissimus Deus* kezdetű enciklikájának mondatával, amely pontosan 50 évvel a *Divino afflante Spiritu* előtt jelent meg. A *Providentissimus Deus* így kezdődik: „A Gondviselő Isten (...) csodálatos ajándékkal és őrzővel látta el az embert – megismertetve vele, természetfeletti eszközökkel, az ő istenségének, bölcsességének és irgalmának elrejtett titkait.” A két mondat hangsúlyja eltér egymástól: A korábbi, 1893-ban keltezett szöveg szerint a nagyszerű ajándék, amelyet Isten az emberiségnek ajándékozott, az isteni kinyilatkoztatás, amely az embert megőrzi a tévedésektől. A hangsúly itt Isten cselekvésén van, amely megmenti az embert, vagyis a szentírókat a tévedésektől. A későbbi szövegben, a *Divino afflante Spiritu* bevezetőjében is szerepel a szentíró, de konkrétabb feladattal: „a Szentlélek sugalmazására” (*divino afflante Spiritu*) ők azok, akik megírják a szöveget. Az utóbbi mondat nem mond ellent az előbbinek, de új hangsúlyt fogalmaz meg, amely a körlevél egészben érezhető lesz.

Gyakran rámutattak már, hogy a két enciklika, a *Providentissimus Deus* és a *Divino afflante Spiritu* között eltelt 50 esztendő nem volt könnyű a katolikus exegézis történetében. Szinte azt mondanánk, hogy amikor XII. Piusz mondatait olvasták a *Providentissimus Deus* megjelenésének 50. évfordulójával kapcsolatban, a legtöbb exegéta a közben elszenvedett nehézségekre és bajokra gondolt. Ez a második olvasat valójában úgy érti az 1943-as enciklikát, mint választ az 1893 és 1943 között feltett kérdésekre, a történeti-kritikai módszer által megfogalmazott nehézségekre.

A katolikus bibliatudomány történetírása kb. 200 év csendet említ a tanítóhivatali dokumentumokban a Szentírással kapcsolatban: 1680-ban hallgattatták el Richard Simon francia oratoriánust a

⁵Lásd a következőkhöz: R. B. ROBINSON, *Roman Catholic exegesis since Divino afflante Spiritu: hermeneutical implications* (SBL Dissertation Series 111; Atlanta 1988) 23.

Pentateuchus kialakulásával kapcsolatos nézetei miatt, s a tanítóhivatal jelentősebb dokumentumaiban nem foglalkozott a Szentírással az I. Vatikáni Zsinat *Dei Filius* kezdetű konstitúciójáig, 1870-ig, majd a már említett *Providentissimus Deus* enciklikáig, amelyet XIII. Leó adott ki.⁶

A filozófia és történetírás megdőböntő fejlődése, az emberi megismerés lehetőségeinek és tartalékainak új megközelítése ugyanakkor kérdések sorát jelentette mind a kinyilatkoztatással, a hittel és teológiával kapcsolatban. A Katolikus Egyház tanítása a Bibliával, a teológia és a keresztény világkép egyik meghatározó forrásával kapcsolatban, nem válaszolt ezekre a kérdésekre abban a bizonyos 200 évben, és nem tett kísérletet arra, hogy a megnövekedett természettudományos és történeti ismereteket integrálja saját rendszerébe. A 19. század második felétől fogva teljesen nyilvánvalóan úgy látszott, hogy a Biblia elveszíti értékét és tekintélyét. Az egyre önállóbbá váló természettudományok fényében a bibliai kijelentések és elbeszélések nevenségesnek látszottak. Történeti tények jól megalapozottan megkérdőjelezték a bibliai világképet és a történelemtől alkotott bibliai összképet. Ebben az időszakban leginkább a német protestáns bibliakritika alkalmazta a történeti kritika eszközeit a bibliai könyvekre és szövegekre. Az irodalmi kérdéseknek gyakran filozófiai vonatkozása is volt, s éppen ezért a teológiai érvelést is érintették.

A Katolikus Egyház reakciója mindenekelőtt a Bibliai teológiai minőségét és integritását kívánta megvédeni, mint ami Isten sugalmazott szava. A *Divino afflante Spiritu* első bekezdése ezt a szempontot foglalja össze. Ezért idézi az I. Vatikáni Zsinat *Dei Filius* konstitúcióját a sugalmazásról. Megemlíti, és kifejezetten visszautasítja John Henry Newman elméletét, amelyet általában „*obiter dicta*” néven ismerünk, s amelynek lényege, hogy a Biblia bizonyos részle-

⁶ Amikor a körlevél első pontjában XII. Piusz felidézi a trentói és a vatikáni zsinatot, majd meg XIII. Leót, valójában szinte az összes jelentősebb pontot megnevezi, ahol a hivatalos egyházi tanítás fejlődött a Bibliával kapcsolatban, egészen azóta, hogy kialakult a bibliai kánon. Lásd ehhez D. FARKASFALVY, *Inspiration and Interpretation. A Theological Introduction to Sacred Scripture* (Washington D.C. 2010) 160-167.

tei, másodlagosnak tartott, történetileg tévesnek tűnő állításai, nem sugalmazottak.

Az enciklika mindezekben követi a *Providentissimus Deus* állásfoglalását. Az egyház 200 év után a Biblia teológiai jellegét kívánta védeni, és csak olyan módszereket fogadott el, amelyek abban az időben érintetlenül hagyták a bibliai szövegek történeti igazságát – az igazság fogalmát a legegyszerűbb és legközvetlenebb értelemben véve. A szövegkritika és az ókori nyelvek tanulmányozása már ebben a dokumentumban is pozitív értéként szerepelt, s a régészetnek is fontos szerepet szántak abban, hogy jobban megértsék az ókori kultúrák és szokások lényegét.

A katolikus exegéták nehézsége, amelyet már említettünk, abból származott, hogy a bibliai szöveg történeti háttérével kapcsolatos eredményeiket ők is közzé kívánták tenni, de az egyházi hivatalok defenzív magatartása akadályozta őket. 1890-ben alapították az *École Biblique et d'Archeologie Francaise de Jérusalem* intézményét Marie-Joseph Lagrange OP vezetésével, XII. Piusz pápa pedig meleg szavakkal dicsérte ezt az iskolát. Lagrange azonban nem sokkal az iskola alapítása után gyanúba keveredett, úgyhogy 1912-ben rövid időre még el is hagyta az École-t. 1902-ben XIII. Leó megalapította a *Commissio de re biblica* intézményét, egy olyan római bíborosi bizottságot, amelyhez alkalmanként szakértők társultak, s amelynek feladata a biblikus tudományok segítése és ellenőrzése lett volna. Ez a commissio azonban a következő mintegy 35 évben jobbra úgy működött, mint egyfajta védelmi minisztérium a biblikus kérdések terén. Rómában létrehozták a Biblikus Intézetet is, de az ottani tudományos igyekezet jobbra szintén „biztonságos területekre” korlátozódott, ahol nem kellett félni egyfelől a teológusok megbélyegzésétől, másfelől attól, hogy megkérdőjelezzék a bibliai könyvek keletkezésének és szerzőségének hagyományos elképzeléseit, illetve a bibliai állítások szószerinti sugalmazottságát.

A feszültségeket még inkább kiélezte a modernista krízis. Alfred Loisy kísérlete, hogy Adolf von Harnackkal szemben megvédje és

⁷ Vö. M. GILBERT, „Cinquant'anni di magistero romano sull'ermeneutica biblica”, 24.

bemutassa a katolikus hitet, azzal végződött, hogy ő maga került indexre, végül pedig ki is közösítették a Katolikus Egyházból.⁸ Loisy célja az volt, hogy a katolikus hitet és a kinyilatkoztatás igazságát az emberi tapasztalattal megfeleltesse, ugyanakkor egyes kijelentéseiben alábecsülte a Szentírás igazságát. Pápai kijelentések következtek (*Lamentabili, Pascendi*), amelyek tételesen felsorolták a modernista tanokat, és azokat a katolikus hittel ellentétesnek nyilvánították. A biblikus tudományok területén a *Commissio de rebiblica* nyilvánosságra hozta az ún. „válaszokat” (*Responsa*), vagyis olyan megfogalmazásokat, amelyek kérdés-felelet formájában egy-egy biblikus jellegű kérdésfelvetésre adtak rövid, jogi jellegű, tisztázó feleletet. A kérdések leggyakrabban a szentírási szövegek keletkezésével kapcsolatos témákra, a szerzők személyére, a szövegek történeti jellegére, esetleg egyes szakaszok konkrét értelmezési kérdéseire vonatkoztak, utóbbi esetben is mindig a történeti hitelesség összefüggésében. A következmény: bizonyos esetekben könyvek betiltása, egyes professzorok eltiltása a tanítástól.⁹

A nagy kérdés valójában az volt, hogy ellentétben állhat-e egymással történeti tény és teológiai igazság. A kor történeti fejlődése ahhoz vezetett, hogy a történelemtudomány követelje magának a teljes igazság kimondásának jogát és lehetőségét, míg a másik oldalon látszólag elvi indokokból, metafizikai jelleggel, a teológia igazságát védelmezték.

A változást, amely e területen szükséges volt, s amely egyelőre inkább módszertani, mint elvi-filozófiai volt, végül is XII. Piusz pápa enciklikája hozta meg a biblikus tudományok terén. A korábbi évtizedekre az enciklika nem úgy tekint vissza, mint valamiféle válságos időszakra, hanem mint a tudomány fejlődésének idejére, amely-

⁸ Vö. N. PROVENCHER, Art. „Modernismo”, In: R. FISICHELLA (szerk.), *Dizionario di Teologia Fondamentale* (Assisi 1990) 810-813.

⁹ A bizottság történetéhez lásd: K. STOCK, „I cento anni della Pontificia Commissione Biblica”, In: PONTIFICIA COMMISSIONE BIBLICA, *Atti della giornata celebrativa per il 100° anniversario di fondazione della Pontificia Commissione Biblica* (Città del Vaticano 2003) 7-21. Internetes elérhetősége:
http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/pcb_documentaz_index_it.htm.

ben megváltozott, bővült a fellelhető tudományos tényanyag. A 11. pontban, az enciklika második részének bevezetőjében ezt olvassuk:

Nincs olyan, aki könnyen be ne látná, hogy mennyire megváltozott a biblikus tudományok és segédtudományaik helyzete az elmúlt 50 évben. Hiszen, hogy mást ne is mondjunk, amikor elődünk kiadta a Providentissimus Deus enciklikát, alig volt egyetlen hely Palesztinában, amelyet megfelelő ásatásokkal elkezdtek feltárni. Most viszont sokkal gyakoribb az ilyesfajta kutatás...

Ezeknek az ásatásoknak az értékét tovább fokozza, hogy időnként írásos dokumentumokat is találnak, amelyek nagyban hozzásegítenek a legkorábbi idők nyelveinek, irodalmának, eseményeinek, szokásainak és istentiszteletének megismeréséhez.

XII. Piusz még nyilván nem tudhatott a következő évek nagy felfedezéseiről, pl. a Qumránban és környékén 1947-ben és azután felfedezett nagyjelentőségű leletekről, de szavai visszatekintve prófétai erővel bírtak.

Ha jobban megfigyeljük, a pápa első ajánlásai nem új módszerekre vonatkoznak, hanem csak olyanokra, amelyeket már XIII. Leó is megengedett. Ám ezeket most az új felfedezésekre is alkalmazni kell. Piusz pápa viszont határozottan kiáll az eredeti nyelvek tanulmányozása mellett, s azt is kimondja, hogy a Vulgata hitelessége „nem annyira kritikai, mint inkább jogi jellegű” (21). Vagyis a Katolikus Egyházban kötelező a Vulgata használata, de inkább úgy, mint a közösség irányadó szövege, és nem úgy, mint ami eleve tisztáz minden kritikai kérdést, s ezzel kizár minden szövegkritikai megfontolást.

Az exegéták bizonyára nagy örömeiket lelték – s így lehet ez a mai napig – a pápa következő mondataiban is, amelyeket a görög, héber és keleti nyelvek használatáról írt (15):

...most olyan sokféle segítséget találunk e nyelvek tanulmányozásához, hogy az a biblikus tudós, aki ezeket elhanyagolva megfosztaná magát az eredeti nyelvekhez való hozzáféréstől, sehogy sem kerülhetné el a léhaság és henyéség bélyegét. Hiszen az exegéta feladata, hogy a legnagyobb gondossággal és tisztelettel

ragadja meg, úgyszólván, a legkisebb kifejezéseket is, amelyek a Szentlélek sugallatára eredtek a szentíró tollából, hogy így kijelentésének mélyebb és teljesebb megértésére juthasson el.

A következő pontokban az irodalomkritikával foglalkozik a pápa, először is a szövegkritika oldaláról. A pápa itt kifejezetten utal arra a bizonyos ötven esztendőre:

Aligha szükséges megjegyeznünk, hogy ez a kritika, amellyel mintegy 50 évvel ezelőtt nem kevesen elég önkényesen éltek, gyakorta pedig úgy, hogy azt mondanánk, a szent szövegbe saját előre kigondolt tanaikat bújították el, ma olyan szilárdan felállított és biztos szabályokkal rendelkezik, hogy a szent szöveg tisztább és pontosabb kiadásának nagyon értékes eszköze lett, s hogy bármely visszaélést e téren egyszerűbben felfedezhetünk.

Ha a szöveg már a kezünkben van, bizonyára lehetséges lesz megfelelő értelmezése is. A 23. pont veti fel a szöveg szó szerinti értelmének kérdését, amelyet Piusz pápa igen fontosnak tartott:

... tartsák szem előtt az értelmezők, hogy első és legfontosabb igyekezetüknek arra kell irányulnia, hogy világosan megkülönböztessék és meghatározzák a bibliai szavak azon értelmét, amelyet szó szerintinek neveznek. Ezért, a szövegösszefüggés és hasonló szakaszok összehasonlításának segítségével, nyelvismeretükkel keressék a legnagyobb szorgalommal a szavak szó szerinti értelmét; mindeme fogódzókat ugyanis profán szerzők magyarázatára is szolgálatba állítják, hogy a szerző szándéka elegendően világos legyen.

A pápa aztán kifejtette, néhány korábbi teológiai véleményre is támaszkodva, hogy a szöveg szó szerinti értelmének teológiai jelentősége van. Ennek a kijelentésnek, amely eredetileg apologetikus összefüggésben hangzik el, fontos hermeneutikai súlya van: olyan egységes teológiai nyelvezet képzetét kelti, amelyben a szöveg pontos történeti közlésértéke minden további értelmezés kiindulópontja. A lelki értelem, amelyre a szöveg következő pontja utal, a szószerinti értelemre épül.

A szószerinti értelem és ennek teológiai értéke további pontosítást nyer a következő pontban, ahol a „szerzői szándékról” van szó.

A szerzői szándék témája valójában annak a hangsúlyeltolódásnak a folytatása, amelyről az enciklika első bekezdésével kapcsolatban beszéltünk. A 33-34. pontban ezt olvassuk:

Az értelmező tehát, nagy gonddal és az újabb kutatásból nyert legkisebb világosságot sem feledve, lásson hozzá, hogy meghatározza a szentíró sajátos jellemét és körülményeit, a kort, amelyben élt, az írott vagy szóbeli forrásokat, amelyeket elérhetett, és az általa használt kifejezésformákat.

Így jobban megértheti, hogy ki volt a sugalmazott szerző, és mit kíván kifejezni írásaival.

A legrészletesebb tanácsokat azonban akkor olvassuk, amikor Piusz pápa enciklikájának legfontosabb újdonságához érkezik, az irodalmi formák vagy műfajok, *genera litteraria* témájához. Az ókori irodalmi műfajok kutatása része a szöveg szó szerint értelmére irányuló kutatásnak. Az enciklika ezért azt mondja (35-36. pont):

35. Hogy mi egy szakasz szó szerinti értelme, nem mindig olyan nyilvánvaló a Kelet ősi szerzőinek beszédeiben és írásaiban, ahogy az a mi korunk szövegeiben van. Mert az, hogy ők mit akartak kifejezni, nem határozható meg kizárólag a nyelvtan és filológia szabályaival, sem egyedül a szövegösszefüggéssel; az értelmezőnek lélekben mintegy egészen vissza kell térnie a Kelet e régésrég-i századaiba, és a történelem, régészet, etnológia és más tudományok segítségével pontosan meg kell határoznia, hogy e régi kor írói valószínűleg milyen írói módszereket alkalmazhattak, és ténylegesen melyeket alkalmazták.

36. Mert a Kelet ókori népei, hogy kifejezzék gondolataikat, nem mindig azokat a beszédformákat vagy beszédmodokat használták, amelyeket mi manapság; inkább olyanokat, amelyekkel koruk és kultúrájuk emberei éltek. Hogy melyek voltak ezek pontosan, azt a magyarázó nem határozhatja meg mintegy előre, hanem csak a keleti irodalom gondos tanulmányozása után. Az ezzel kapcsolatos kutatás, amelyet az elmúlt 50 évben minden korábbinál nagyobb gonddal és szorgalommal végeztek, világosabban megmutatta, hogy milyen kifejezéseket használtak azokban a régésrég-i időkben, akár költői leírásokban, akár törvények és életsza-

bályok kifejtésében, illetve történeti tények vagy események rögzítésében.

A „beszédformák vagy beszédmodok” kifejezés olyasmire vonatkozik, amit „nagyobb formának” nevezhetnénk, s a szöveg aztán meg is nevez, pl. „költői leírások”, „törvények és életszabályok”, illetve elbeszélések, amelyek „történeti tényeket” vagy „eseményeket” mondanak el. A pápa „kisebb formákra” is emlékeztetett, olyan kifejezésekre, fordulatokra, amelyekhez sajátos jelentés is kapcsolódott, s ennek megfelelő értelmezést is követeltek.

37. ... ha helyes képe van a bibliai sugalmazásról, senki sem fog csodálkozni, ha úgy találja, hogy a szentírók között éppen úgy, mint más ókori szerzők között, bizonyos állandó módját látja a kifejtésnek és az elbeszélésnek, egyes megszilárdult szófordulatokat, különösen a szemita nyelvekre jellemző formában, úgynevezett hasonlatokat, vagy bizonyos túlzó, sőt, alkalmanként paradox kifejezéseket, amelyek abban segítenek, hogy a képzeteket még mélyebben az elmébe véssék. Mert azok közül a kifejezésmódok közül, amelyekkel az ókori népek, s köztük különösen is a keletiek, nyelveiken kifejezték gondolataikat, egyik sincs kizárva a Szent Könyvekből, feltéve, hogy az alkalmazott kifejezésmód semmilyen módon nem mond ellent Isten szentségének és igazságának...

Az enciklika ezen részletei egyfelől rámutatnak a szöveg isteni és emberi szerzőjének együttműködésére, másfelől azonban arra is, hogy XII. Piusz pápa mennyire ki akarta zárni bármilyen típusú tévedés lehetőségét a szentírási szöveggel kapcsolatban.

38. A katolikus kommentátor ezért (...) okosan használja ezeket az eszközöket, vagyis határozza meg, hogy a szentíró által alkalmazott kifejezés- vagy irodalmi mód mennyiben segíthet helyes és eredeti értelmezéshez; és legyen meggyőződve arról, hogy hivatalának e részletét nem hanyagolhatja el a katolikus exegézis súlyos károsítása nélkül. Nem ritkán – hogy csak egy példát említsünk – amikor bizonyos személyek helytelenül történeti tévedéssel vagy pontatlansággal vádolják a szentírókat a tények rögzítését illetően, alaposabb vizsgálattal kiderül, hogy mindez nem volt más, mint a régiekre jellemző módja a kifejezéseknek és elbeszélésnek,

amelyet az egymás közti érintkezésben rendszeren kölcsönösen alkalmaztak, s amelyeket a mindennapi használat valóságosan szentített.

A biblián kívüli történeti adatok, régészeti ásatások, ókori beszédformák és kifejezésmódok felhasználására való bátorítás lényegi újdonságot jelent az enciklikában. A bibliai szöveg egyre határozottabban valódi emberi produktumnak is tekinthető, az emberi szerzőt pedig befolyásolja kora és kultúrája.

Ez a változás, a történeti valóság irányába való határozott nyitás, nem tekinthető véletlennek, és nem is történt volna meg bizonyos katolikus biblikus tudósok érdemei nélkül. Már említettük Marie-Joseph Lagrange nevét, az École Biblique alapítóját és vezetőjét. A domonkos tudós munkássága nagy mértékben befolyásolta a Divino afflante Spiritu hermeneutikai előfeltevéseit arról, hogy a történeti és a teológiai igazság valójában egységben van.¹⁰

Egy másik fontos személy, akinek valószínűleg közvetlen befolyása is volt a pápai enciklika létrejöttére, Augustinus Bea jezsuita, később bíboros és a keresztény egységtitkárság prefektusa, ekkoriban a Pápai Biblikus Intézet professzora és rektora.¹¹ Bea német jezsuita volt, akit XII. Piusz már németországi nunciusként megismert, később pedig gyóntatójává is választott. Bea professzor kapcsolatot teremtett Lagrange-zsal is, bár sohasem sikerült igazán együtt dolgozniuk.

A Szentírással kapcsolatos katolikus hozzáállás lassú változása a Commissio de re biblica munkájában is éreztette hatását. Ez a fontos

¹⁰ Vö. J. L. MCKENZIE, „Problems of Hermeneutics in Roman Catholic Exegesis”, *JBL* 67 (1958) 197-198: „Egy ennyire defenzív atmoszférában rendkívül ritka volt a kreatív tudományos tevékenység, s valójában nincs is sok felmutatható ilyen tevékenység mintegy 30 éven keresztül. Tiszteletünket kell kifejeznünk M.-J. Lagrange iránt, aki sohasem veszítette el bizalmát abban, hogy a tisztesség, a teljességre törekvés és a megfeszített munka a kritikai eszközök alkalmazásában eredményhez vezet majd. Nagyban neki köszönhető és az általa alapított Ecole Biblique de Jérusalem-nak, hogy a katolikus exegeták hozzáállása 1940-re megváltozott, különösen a fiatalabb nemzedékben.” (Saját fordítás.)

¹¹ Csak szóbeli információt kaptunk arról, hogy az enciklika egyes részletei annyira szó szerint követték Bea órai előadásának jegyzeteit, hogy az enciklika megjelenése után a diákok erre felfigyeltek, s ezért hivatalos okiratot kellett kiadni, miszerint e szövegek az enciklika alapján készültek.

római intézmény, amely 1934-ig 16 esetben adott ki a hagyományos tanítás melletti megnyilatkozásokat, 1941 már olyan szöveget adott ki, amely a biblikus tanulmányok segítő szerepét és normatív értékét hangsúlyozta egy olyan önkényes írásértelmezéssel szemben, amely magát „lelkinek” titulálta.¹²

XII. Piusz bevallotta az enciklikában azt is, hogy vannak olyan nehéz részletek a Bibliában, ahol a történeti módszerek alapos használata sem nyújt majd gyors megoldást minden felmerülő kérdésre. Ugyanakkor bízott abban, hogy a kritikai módszerek használatával hosszabb távon minden kérdés megválaszolható lesz majd (vö. 44. pont). Egyes értelmezők már azt a tényt is a katolikus írásértelmezés jelentős fejlődésének vélték, hogy az egyház elismerte a szöveg nehézségeit, a folyamatos kutatás szükségességét.¹³

A *Divino afflante Spiritu* e második olvasatát is illusztrálhatjuk egy történeti példával. A *Biblica* folyóirat 4. számában, 1943 októberében, vagyis egy rövid hónappal az enciklika hivatalos megjelenése után, Augustinus Bea készített tanulmányt a körlevélről, latin nyelven bemutatva azt.¹⁴Úgy tűnik, már jó előre készült erre a feladatra. Mint katolikus kutató és egy fontos egyházi intézmény vezetője, nem arra koncentrált, hogyan befolyásolja majd az enciklika megjelenése számos biblikus kutató munkakörülményeit, hanem arra, hogyan nyitotta meg az enciklika a bibliai szöveg megértésének új útjait.

¹² 1941-ben egy anonim irat jelent meg, valójában egy bizonyos don Ruotolo tollából, amelyet tavasszal elküldtek az összes olasz püspöknek. A Commissio ezzel ellentétben kiállt a tudományos bibliakutatás értéke mellett, a szöveg szó szerinti értelmének tanulmányozását ajánlotta. Ennek dokumentumát is elküldték valamennyi olasz püspöknek, mégpedig XII. Piusz rendelkezésére (1941. augusztus 20.: *Un opuscolo anonimo denigratorio*).

¹³ Vö. J. L. MCKENZIE, „Problems of Hermeneutics”, 198; P. BONNARD, „L’encyclique *Divino afflante spiritu* et l’orientation de l’herméneutique biblique”, *RThPh* 38 (1950) 51-56, itt 55. Bonnard XII. Piuszt meglepő módon Martin Lutherhez hasonlítja, mivel szerinte mindketten a *sensus litteralis* elkötelezettjei. Bonnard szintén kiemeli, milyen fontos a még megválaszolatlan kérdések számontartása a biblikus tanulmányokban.

¹⁴ A. BEA, „*Divino afflante Spiritu*”, *Biblica* 24 (1943) 313-322.

**Harmadik olvasat:
a Divino afflante Spiritu utóélete és emlékezete**

XII. Piusz enciklikája nagy megkönnyebbülést jelentett a biblikus tudósok számára. Ezzel együtt további fontos tisztázásokra volt még szükség. Az enciklika egyfelől szabad utat engedett a kritikus kérdésfelvetéseknek, valódi áttörést jelentett a katolikus biblikus kutatásban.¹⁵Másfelől azonban még intenzívebben felvetette a hermeneutikai kérdést: hogyan használhatók bibliai szövegek a teológiai érvelésben? A katolikus bibliaértelmezők számára az irodalmi formák, a műfajok használata fontos lépés volt a történeti tények és a teológiai igazság összeegyeztetése felé. De hogyan képzelhető el a kettő kapcsolata, hogyan értelmezzük a bibliai műfajok teológiai súlyát? Az enciklika korábbi kérdésekre válaszolt, de éppen utóélete mutatta meg, hogy még több kérdés nyitva maradt, és további értékelés szükséges.

A történeti-kritikai kutatások és a történeti háttér pontosabb ismerete nemcsak megoldott néhány problémát, hanem újabbakat is feltárt. Ha a bibliai elbeszélések szó szerinti igazsága nem azonos ezek mondandójával, akkor valójában mit tanítanak, mit adnak hozzá Isten akaratanak és igazságának jobb megértéséhez? Ha pl. az ószövetségi idézetek igazságát az Újszövetségben nem abban kell keresnünk, hogy a próféták előre látták a jövőt, ha nem a próféciabeteljesedés kettőséről van szó a legegyszerűbb értelemben, akkor teológiailag hogyan kell értelmeznünk az Ószövetség és Újszövetség kapcsolatát? Ha a szerzői szándék a végső instancia a szöveg történeti értékével és mondandójával kapcsolatban, hogyan találjuk meg végül is a szerzőt a szövegben, ha ez adott esetben sokszoros átszerkesztés eredményeként jött létre?

Ezek a kérdések csupán felvillantják azt a szélesebb kérdéskört, amely a bibliai szövegek hermeneutikájával kapcsolatban, a történeti és teológiai igazság összefüggésében továbbra is a hittudósok, irodalmárok és történészek párbeszédét kívánja meg. Ehelyütt távolról sem törekedhetünk a kérdések átfogó tisztázására. A legegyszerűbb az lesz, ha XII. Piusz enciklikájának utóéletét néhány későbbi egy-

¹⁵ R. B. ROBINSON, *Roman Catholic exegesis*, 1.

házi dokumentum fényében vizsgáljuk meg, s ezzel mutatunk rá arra további fontos fejlődésre, amely a katolikus bibliakutatást az utóbbi 75 évben jellemezte.¹⁶

Piusz pápa körlevele megnyitotta a történeti kutatás útját, és természetesen nem zárta le a teológiai érvelését. Egyesek talán azt állítják, hogy a két terület egyre távolabbra került egymástól, sőt, bizonyos területeken máig szinte betegesen szétválak. A dogmatika a 20. század második felében ritkán támaszkodhatott az exegézis „biztos” ítéleteire, s a biblikus teológia mibenléte is kérdésessé vált. Az exegéták valójában bármit mondhatnak, kijelentéseik gyakran teljesen elvesztik teológiai súlyukat és jellegüket. Ha az exegéta elveti a súlykot, arra számít, hogy a dogmatikus majd kimondja, amit hinni szükséges.¹⁷A teológiai területek kölcsönös figyelme és megértése ugyanakkor ma is rendkívül fontos volna.

Úgy tűnik, olyan alaposan kellene tanulmányoznunk a „szöveg mögött megbúvó” történelmet, hogy a történelem elveszítse hegemoniáját és szinte bántó fölényét. 1993-ban Ratzinger bíboros azt mondta, a korábbiakkal ellentétben a mai történetírók nem állíthatják, hogy az igazság egyszerűen náluk van.¹⁸Egyik tudományág sem

¹⁶ XII. Piusz maga nem írt másik enciklikát a Bibliáról, de a szintén tőle származó *Humani generis*-ben volt néhány utalás a bibliaértelmezéssel kapcsolatban. Miután szabadabbá tette a történeti-kritikai értelmezés útját, pontosítani kívánta, hogy a bibliaértelmezés végső felelőssége, s ezért irányítása is a tanítóhivatalnál van. Vö. J. WICKS, „Scripture Reading Urged Vehemently” (D.V. 25): Background and Development”, *Theological Studies* 74 (2013) 555-580, 570.

¹⁷ Vö. A. VANHOYE, „Dopo la *Divino afflante Spiritu*. Progressi e Problemi dell'esegesi cattolica”, In: P. LAGHI, M. GILBERT, A. VANHOYE, *Chiesa e Sacra Scrittura. Un secolo di magistero ecclesiastico e studi biblici* (Subsidia biblica 17; Róma 1994) 35-51, 44-45, Hans Hübnerré hivatkozva, aki az exegézis „jelentés nélküli pozitivizmusáról” beszél. Lásd ehhez Gerd HÄFNER, „Freiheit zum Streit. Eine katholische Perspektive der Exegese”, In: U. SWARAT, T. SÖDING (ed.), *Heillos gespalten? Segensreich erneuert? 500 Jahre Reformation in der Vielfalt ökumenischer Perspektiven* (QD 277; Freiburg im Br. 2016) 219-236, 233: az exegéták szabadsága azzal kapcsolódik össze, hogy megállapításaik messzemenően következmények nélkül maradnak („weitreichende Folgenlosigkeit”).

¹⁸ Vö. J. RATZINGER, „Il rapporto fra magistero della Chiesa ed esegesi a 100 anni dalla costituzione della Pontificia Commissione Biblica”, In: PONTIFICIA COMMISSIONE BIBLICA, *Atti della giornata celebrativa per il 100° anniversario di fondazione della Pontificia Commissione Biblica* (Città del Vaticano 2003) 50-61.

állíthatja, hogy az igazság egészét fogalmazza meg, legfeljebb annyit, hogy a maga részét helyesen fejezi ki, akár a többiek számára is megalapozó módon. A dogmatikai állítások is történetileg meghatározott formában szólalnak meg, egy olyan háttér ismeretében, amely megfelelő távlatból biztos értelmezést tett lehetővé. Az igazság, amelyet mintegy száz évvel ezelőtt a történeti kutatás akart kifejezni, s amely akkoriban a teljes igazságot vélte felölelni, ma újabb és újabb résztudományok képében tárul elénk. Ezen résztudományok nyelvezete, feldolgozottsága csak fokozatosan éri el azt a szintet, hogy a maga részéről a teológia is megbízható beszélgetőpartnert láthasson bennük, és mintegy normatívan nyilatkozhasson meg olyan nyelvezettel, amely immár ezeknek az új tudományoknak az ismeretkörét is integrálja. A teológia jövője valószínűleg abban is áll, hogy párbeszédet folytasson a pszichológiával, szociológiával stb., mindazon tudományokkal, amelyeknek ismerete ma objektív alakot ölt korszaink számára.

A *Divino afflante Spiritu* legtermékenyebb folytatója ebben a tekintetben újra a Pápai Bibliikus Bizottság egyik dokumentuma, a *Szentírásmagyarázat az Egyházban* című, amely 1993-ban, vagyis 100 évvel a *Providentissimus Deus*, és 50 évvel a *Divino afflante Spiritu* után jelent meg. Ebben a dokumentumban a bizottság elemezte a történeti-kritikai módszert, de a bibliai szöveg újabb megközelítéseit is, mint amilyen a pszichológiai, szociológiai, feminista és kontextuális exegézis. Amellett, hogy a dokumentum katolikus részről recipiálta Hans Georg Gadamer hagyományelméletét, talán legfontosabb érdeme, hogy határozottan síkra szállt a szöveg történetileg meghatározható eredeti értelme mellett, amelyet ugyanakkor tovább gazdagíthatnak az imént említett újabb megközelítések és módszerek. A történeti kritika feladata ebben a megközelítésben már nem az, hogy meghatározza a szöveg pontos értelmét, hanem inkább az, hogy a lehetséges értelmezések körét rajzolja meg, s ezzel kizárjon olyan értelmezéseket, amelyek ellentétben állnának a szöveg eredeti, történetileg azonosítható közlésével, közlésének szándékával.¹⁹A

¹⁹ Vö. a *Jeromos Bibliakommentár* III. kötetének megjegyzését Gerhard Ebelingel kapcsolatban (226. o.): „A történetkritika célja nem az alapvető értelmezés, hanem a torzítások eltávolítása azért, hogy a szöveg hatékonyan szólhasson az olvasóhoz.”

történeti értelmet kutatva az értelmező a lehetséges vagy megfelelő értelmezések körét tárja fel.

Végül nem hallgathatunk a II. Vatikáni Zsinat nagyszerű dokumentumáról, a *Dei Verbum* kezdetű, kinyilatkoztatásról szóló dogmatikus konstitúcióról sem, majd ennek „kisebb testvéréről”, a *Verbum Domini* kezdetű szinódus utáni apostoli levélről, amelyet XVI. Benedek pápa adott ki.²⁰Mindkettő a testté vált Ige teológiai fogalmára épül. A *Verbum* itt többértelmű fogalom: Isten Igéje, aki testet öltött, Jézus Krisztus; másodsor a Biblia írott igéje; harmadszor Isten ma is szóló szava, Istené, aki ma is beszélget szeretett Fiának jegyesével, az Egyházzal. E három értelmezési szint összefügg egymással. A *Verbum Domini* még erőteljesebben hangsúlyozza, hogy Isten szavának szentségi jellege van: annak a Jézus Krisztusnak bensőséges megértését nyújtja, aki jelen van az egyházra bízott szavaiban.

Ezek az irányok arra utalnak, hogy a *Divino afflante Spiritu* történeti fordulata óta az egyház újra meg újra a Biblia teológiai olvasatát igyekezett elmélyíteni. Ahogy már említettük, a történelmi kérdésekre hermeneutikai nehézségek következtek, amelyeket gyakran a mai napig nem sikerült teljesen lezárni. Olyan teológiai olvasat, amely ellentétben állna a biztos történeti igazsággal, ma nem tekinthető hitelesnek. Ez a *Divino afflante Spiritu* kezdetű enciklika jelentősége a katolikus exegézis történetében, s ez az a pont, amellyel az enciklika a mai napig kihívás elé állítja a Szentírás katolikus olvasóit és értelmezőit egyaránt.

²⁰A *Commissio de Re Biblica* jelentős szerepet játszott a *Dei Verbum* szerkesztésében azáltal, hogy 1964-ben kiadott egy dokumentumot az evangéliumok keletkezéséről (*Sancta Mater Ecclesia*, az evangéliumok történetiségéről). Ennek alapgondolata, hogy az evangéliumi szövegek előtörténetét három szintre bontotta, a szemtanúk, a szójhagyomány és a szöveg megírásának idejére, fontos lépése volt annak, hogy a történeti ismereteket az evangéliumok keletkezésének konkrét leírására alkalmazzák. A dokumentum jelentős hatást tett a *Dei Verbum* keletkezésére, egyes kifejezései szó szerint bekerültek a dogmatikus konstitúció szövegébe.

Schmatovich János

A KENYÉRSZAPORÍTÁS CSODÁJA SZENT MÁRK SZERINT (Mk 6,34-44)

**Hagyománytörténeti vizsgálódás –
A krisztológia kezdetei II. rész**

2 – EUCHARISZTIKUS INTERPRETÁCIÓ AZ APOSTOLI KATEKÉZISBEN

Ez *főleg a 41. versben* jelenik meg, és ez Márknál korábbi hagyománynak tulajdonítható, ahogy már fentebb mondtuk. Ez az új olvasat a közösségben az eseménynek egy bizonyos *aktualizálását* nyilvánítja ki. Az eucharisztia liturgikus katekézisének esetében a Jézus által osztott kenyér a hívők számára az eucharisztikus kenyér *elő-képévé* vált. Jézus viselkedése ugyanolyan, mint az Utolsó vacsora alkalmával. Eszerint a kenyérszaporításról szóló elbeszélés a közösség eucharisztikus ünnepével kapcsolatban válik áttetszővé, ezt a megfogalmazást *eucharisztikus katekézisnek* kell tekinteni. Ez az aktualizálás megjelenik a szinoptikusokban, de főleg Szent János dolgozza ki alaposan.

A Mk 6,41 versének tanúsága szerint, amint már láttuk, a csoda még az evangéliumok írásba foglalása előtt, vagyis már az ősi igehirdetésben eucharisztikus jelentést nyert. Ezt az eucharisztikus értelmezést még jobban kiemeli Máté és Lukács, de különösen János. De már Márk szövegéből is kiérezhető, hogy ez az értelmezés nem az evangélistától, hanem az őt megelőző hagyományból való. Bizonyítékok:

1./ a halak témájának visszahanyatlása. Jézus ugyan kezében vette a kenyeret és halat, de csak a kenyeret áldotta meg és törte meg és adta a tanítványoknak, a halakat csak egyszerűen kiosztotta.

2./ Hasonlítsuk össze itt a 41. verset az Utolsó vacsoráról szóló Mk 14,22-el:

6,41: vette a kenyeret;
megáldotta azokat
megtörte
tanítványainak adta

14,22: kenyeret vett a kezébe
megáldotta
megtörte
és nekik adta.

A két szöveg közt tapasztalható jelentéktelen eltérések azt igazolják, hogy az eucharisztikus értelmezés nem Márknak, hanem a megelőző hagyománynak tulajdonítható. Egyébként Márk jobban összehangolta volna a két szöveget.

Hogyan alakult ki az apostoli egyházban ez az eucharisztikus értelmezés? Úgy, hogy már a legősibb ígéhirdetésben úgy szerepelt a pusztában megszorított csodás kenyér, mint az Oltáriszentségi Kenyér *előképe és ígérete*. Mindez azt jelenti, hogy a kenyércsoda az őskeresztény hagyománytörténet valamennyi – számunkra ismert – területén korán párhuzamba került az Eucharisztia ünneplésével és éppen ennek köszönheti kiemelkedő jelentőségét a csodaelbeszélések között. Ugyanakkor megmaradt csodaelbeszélésnek, amely csak utal az Úr vacsorára (*coena Domini*, 1Kor11,20), de nem azonos vele. Éppen ebben a kettőségben van a kenyércsoda valamennyi változatának sajátos jellege. Vegyük figyelembe, hogy a rituális Úr vacsorát az első századokban mindig összekötötték a szeretetvendégséggel (vö. 1Kor 11,21-22.24-25)²¹.

Nyilvánvalóan ebben az új olvasatban a szöveg *egyéb elemei* új színezetet kapnak.

Az előrehaladott *óra* az eljövendő éjszakát jelzi (1,32; 14,17), az Eucharisztia mindig a passió sötéttségén keresztül jelenik meg (4,35; és főleg 6,47). A jelenlévők *nagy tömegének* említése 44. v.-ben és a nagy mennyiségű maradék 43. v.-ben, az Eucharisztia *egyetemes* rendeltetését fejezi ki.

A *tanítványok közvetítésének* szerepe nyilvánvaló, mert ők azok, akiknek küldetésük van arra, hogy szétosszák a kenyeret a tömegnek, csodálatos leírása a *pap* szerepének, egyszerre fontos hivatalos közreműködő és társ.

²¹ B. VAN IRSEL, Die wunderbare Speisung, 194. L. SCHENKE, Wunderbare Brotvermehrung, 114. feltételezik, hogy ennek a történetnek áthagyományozói a presbiterek voltak, akik vezették az eucharisztikus ünneplést.

Még egy megjegyzés: A „szemét az égre emelte” kifejezés hiányzik az Oltáriszentség alapítási elbeszéléséből, idegen a zsidó étkezési rituálétól, általában ritka a zsidó imádságban. Eredetileg itt a *csoda* elbeszélésének *nyomáról* lenne szó (vö.: Mk 7,34: „föltekinített az égre...”, és szólt: Effata!; Jn 11,41: Lázár feltámasztásánál Jézus az égre emelte tekintetét, és így imádkozott. Atyám, hálát adok...; de főleg Jn 17,1: a főpapi imában Jézus az égre emelte tekintetét és így imádkozott: „Atyám dicsőítsd meg Fiadat...!)- Az égre pillantás a dicsérő és hálaadó ima gesztusa. – A kifejezés megjelenik a szentmise I. (Római) Kánonjában.

3 – MÁRK EVANGÉLISTA ÉRTELMEZÉSE:

Krisztológiai nézőpont elmélyítése:

Nem tagadja azt, ami megelőzi, de *kiegészíti és elmélyíti* főleg két szempontból:

- A messiási és eszkatologikus szempontból, ami Jézus személyére központosul.
- (Az egyháztani szempontból, ami a Jézus mellett lévő tanítványok szerepét emeli ki. Erre most nem térünk ki).

Hogy mi volt itt Márk teológiai elgondolása, világosan kitűnik azokból az elemekből, amik perikópánkban az ő szerkesztői eljárásának eredményei. A tőle származó értelmezés jellemző vonásai a következők:

30-33 vv.: a visszatérés és megpihenés. A Márk által felépített *bevezetésnek* az a célja, hogy *előkészítse a kenyércsodát*. Ez elővételez *bizonyos szavakat*: „pusztai hely” (31; 32/35 vv.); „evés” (31d /36.37.42.44 vv.).

– **31.** v.: Visszavonulás egy „magányos helyre”, hogy ott „*megpihenjenek*”. – Úgy tűnik, Márk ismerte a Mt 11,28-29-ben szereplő logiont (Jézus-mondást): „*jöjjetek hozzám mindnyájan és én felüldítelek titeket és nyugalmat találtok lelketeknek*”. Lukács Jézusnak ezt az örvendező himnuszát a 72 tanítvány visszatérése utánra helyezi (Lk 10,21-22). Jobban megértünk mindent *a* nyugalom témájának felhozásával kapcsolatban, ha szemügyre vesszük a fontos *ószövetségi* helyeket, ahol *a nyugalom fogalma* igen jelentős:

Az Exodusban jelenti ez a "nyugalom" a Szent Föld bírását, az Ígéret Földjét, a hosszú pusztai vándorlás után: MTörv 5,30; 12,10; 25,19; Józs 1,13.15; 22,4; 23,1. És így ez a nyugalom már messiási jelentést kap, s Márk ezt tudatos hangsúlyozza.

A prófétáknál és a zoltároknál is ez a *messiási téma*, ami gyakran JHWH Pásztorhoz van kötve, aki „nyugalommal, békével” ajándékozz meg nyáját: Ez 34,14-15; Zsolt 23(22),2; 95(94),2.7.

A nyugalom felé vezető szerepet Jézus magának tulajdonítja (Mt 11,28-29, lásd fentebb).

Továbbá Zsid 3-4; Jel 14,13-ban a szó *az örök nyugalmat* jelöli.

Így a „nyugalom” szó már a Jézus-Pásztor témáját vezeti be, amit megtalálunk a 34. versben.

34. v: találkozás a tömeggel

– 34a v.: *”megkönyörült rajtuk”*: Jézus *„könyörületének”* témája része a tradíciónak (Mt 14,14; Mk 8,2; vö. 1,41; 3,4; *szplankhnidzomai* = „megesett rajtuk a szíve”), de az itt *alkalmazott motiváció* és a válasz Márk sajátja. – A kontextusban a „könyörület/szánalom” nem csupán az emberi együttszenvetést jelöli, hanem ez Isten végső közbeavatkozása, aki végül védő-óvó kezébe veszi népét (ugyanaz a szó, ami a tékozló fiú visszatérésekor Lk 15,20-ban).

– 34b v.: *”pásztor nélküli juhok”*: A versrészlet szintén Márk sajátja és arról szól, hogy a népek olyanok, „mint a *pásztor nélküli juhok*” s hozzáadja az elbeszélés szövegéhez a Jó Pásztor eszméjét. Az Ószövetségben a szó a *nép vezetőit* is jelöli (pl. Ez 34). A választott népnek tehát kell a lelki vezető. Márk vezeti be a *Messiás-Pásztorra* való utalást.

A *Messiásra/Felkentre* (mint eljövendő Vezetőre) vonatkozó „pásztor” cím gyakori az Ószövetségben. Különösen jelentős az Ez 34,1-31 fejezetben. Ebben a szövegben a 23. vers azt mondja: „Pásztor támasztok nekik, szolgálmat, Dávidot, aki legelteti majd őket”.

Ehhez a márki pásztor-képhez az ószövetségi hasonlat inkább a *Szám 27,17*-hez áll közel: „Mózes kérte az Urat: „Uram, minden lénynek életető Istene, rendelj valakit a közösség fölé, aki bevonul az élükön, kivezeti és odavezérli őket. Ne hasonlíts on az Úr közössége pásztor nélküli nyájhoz”. Márknál a pásztor-motívum kevésbé közelít *Ezekiel* (34. fejezet) szövegéhez, inkább *Szám 27,17*-hez van közel. Mózes az Úrtól kér vezetőt a nép számára, aki bevezeti az Ígért földjére.

Ez lesz Krisztus titulusainak egyike (Jn 10,11.14: „Én vagyok a jó pásztor...!”; 1Pét 2,25; Zsid 13,20).

–. 34c v.: „kezdeté őket tanítani”: Általában tekintve, a Pásztor szerepe a megváltás/megszabadítás mindattól a vesztélytől, ami fenyegeti a nyáját, továbbá megőrzés és jóltartás.. Szövegünkben Márk számára Jézus a Pásztor, amennyiben „könyörülettel” van népe iránt és ebből következik, hogy tanítja őket.

Jézus Pásztor számára a könyörület gyakorlásának módja a tanítás, azaz önmagát akarja kinyilatkoztatni. A beszéd tartalma nincs elmondva, de ez a titokzatos tanítás a kenyérből csúcsozódik ki; táplálás („communio”) és tanítás („reveláció”) egységet alkot. A két asztal egyet alkot, az igéé és a kenyéré, ahogy a szentmisében látjuk.

Már az ÓSz-ben megtaláljuk a kapcsolatot Isten Igéje és a táplálkozás között: Szám 9,13-15; MTörv 8,3-ból jól ismert a „nemcsak kenyérrrel él az ember”. Péld 9,1-6-ban látjuk a Bölcsességet, aki asztalt terít és meghívja az úton lévőket enni és inni. Jn 6,35-58-ban az Élet Kenyere elválaszthatatlan a kinyilatkoztatástól, ami Jézus személyéből és eucharisztikus testéből ered.

Márk tehát ezt az indoklást ide iktatta (vö. Mt 9,36-ban más összefüggésben!), úgy tekint Jézusra, mint az új Mózesre, aki a végső eszkatológikus időben összegyűjti Isten új népét, és annak vezére, pásztorja lesz. A szöveg további megfogalmazása is mutatja, hogy az elbeszélő az egész kenyércsodát annak a zsidó várakozásnak az összefüggésében igyekezett beleállítani, amely Izrael pusztai vándorlását és Mózes szerepét (manna!) a végső, messiási idő előképének tekintette Ezzel az üdvtörténeti kapcsolással fejezte ki

zsidókeresztény krisztológiai hitvallást: Jézus a Messiás, a Felkent, a Krisztus, és az általa „jóllakottak”, a benne hívők, a megújított Izrael, Isten új népe.

– Ezek a krisztológiai utalások János evangéliumában már kifejezetten megszólalnak (Jn 6,14k.30kk).

39–40. vv.: a megvendégelés

39a v.: Nagy szerepet kap Márk-nál a *lakoma* fogalma is. Megparancsolja Jézus az apostoloknak, hogy *telepítsék le* az embereket. Márk *hangsúlyt helyez az ünnepélyességre*. Jézus családapaként hív sokakat az asztalához. Rendet teremt (37.39. vv.), az embereket harmonikus módon helyezi el, a jelenlévőket számszerű csoportonként „asztalhoz ülteti”. Jelenlévők? Mint egy városban? Amikor a pusztában vagyunk? Egy ilyen kiemelésnek teológiai értelme kell, hogy legyen. Mivel a pusztában vagyunk s ne valami házban, ez a fogalmazás furcsának tűnik. De így legalább jelzi Márk, hogy szavaiban teológiai, mélyebb értelem rejlik. Azaz Márk felfogásában a kenyérszaporítás nem annyira csoda (rendkívüli esemény), mint inkább *jel*: úgy mutatja be az eseményt, mint messiási lakomát, melyet Jézus híveinek készített. Márk különben is a kenyérszaporítást nem csodaként adja elő (a tömeg csodálatának semmiféle kifejezése sincs, mint

1,27-28; 2,7; 5,16.42b vv.-ben), hanem mint egy Jézus által előkészített *ünnepélyes messiási jelet*.

Ezt a magyarázatot *más mozzanatok is* megerősítik, amelyek csak Márknál találhatók: a *zöld fű* (Máténál „fű”, Jánosnál „sok fű”) és a számszerű csoportosítás említése.

39b v.: *A zöld füre:* utalás Zsolt 23(22),2-re. A „zöld gyepre” történő utalás nem egyszerűen egy konkrét tényre való visszaemlékezés, hanem felidézi a 23. zsoltár: „Az Úr az én pásztorom, nincs semmiben hiányom, *kövér gyepen/zöldellő* legelőn ott ad helyet tanyáznom”. Ugyanis ez a zsoltár is az 5. versben *ünnepi étkezésről* beszél és a 2. versben a *nyugalom* vízeről van szó. És az első mondat: „az Úr az én pásztorom” – Jézust, mint messiási Pásztort jeleníti meg. Tehát a zsoltárra való finom utalás is Jézus jó *pásztori* mivoltára és a messiási *lakomára* irányítja figyelmünket.

40 v.: *Ötvenesével és százasaival.* Megalkotott, megszervezett, strukturált nép. Néhányan a nép megszervezésével kapcsolatban Kiv 18,25-re gondolnak (Mózes csoport-beosztására), de inkább *qumráni* szövegekre kell gondolnunk, ahol az idők végén a közösség ezres, százas, ötvenes és tízes csoportokra van osztva, a végső *harcra*, de az eszkatologikus *ünnepre is* ebben a számszerű csoportosításban szerepelnek, ahol a Messiást várják, pl. 1QSa 2,11-21: a „Gyülekezet szabályzata” a két oszlopból álló mű így kezdődik: „Ez Izrael egész gyülekezetének szabályzata a végső időkben”. „Ezredek, századok, ötvenedek és tizedek vezéreiről” beszél. A szabályzat szerint a szekta mindennapi életében eszkatológikus távlatot kell látnunk. A mű egy lakoma leírásával végződik, melyen a pap, aki Izrael teljes gyülekezetének a feje, valamint Izrael Messiása is megáldják a kenyeret és a bort. A gyülekezet tagjai mindegyik rangja szerinti felállása rendjében foglal helyet messiási lakomán.

Jézus gyakran hasonlítja Isten országát ünnepi lakomához (Mt 8,11; 22,12kk; 25,1-13; Lk 12,35kk; 13,29; 14,15). Ugyanez a képzet megtalálható az előbb említett qumráni szövegben is, amikor leírják a messiási korszakot (pl. 1QSa 2,11-21).

Látjuk tehát, hogy *Márk szerkesztési* közbeavatkozásával, ráerősít az elbeszélés messiási és eszkatologikus értelmére. Jézus Pásztor az Ige kenyérével táplálja népét. A kenyér nemcsak eucharisztikus, mint

Jánosnál, ahol magának Jézusnak a szimbóluma, az élet kenyere. Így látjuk az esemény elsődleges értelmét, amely arra törekszik, hogy nyilvánlatkoztassa, voltaképpen *kicsoda Jézus*.²² Elénk tárul egy kép a krisztológia kezdetéről az ősegyház életében.

A teológiai tanítás összegzése.

Összefoglalásul ezt mondhatjuk:

A kenyérszaporítás jelentése a *hagyomány három stádiumában* a következő:

- 1./ Magában a *történeti* keretben, vagyis az Úr Jézus életében: az esemény *eszkatológiai és messiási* jellege áll előtérben.
- 2./ Az *ősegyház* igehirdetésében és liturgiájában: - az esemény az *Oltáriszentség* előképe lett.
- 3./ *Márk-evangéliumában*: - a hangsúly a *messiási ünnepi lakomán*, valamint Jézusnak, mint *Jó Pásztor*nak bemutatásán van; továbbá az esemény leírása erőteljes *krisztológiai* jelentést hordoz.

Jól megfigyelhető itt a folytonosság hagyomány három stádiuma között!

Irodalmi összehasonlítás a Márk-féle kettős kenyérszaporítás között

A gondos elemzés azt igazolja, hogy a *B.-változat (Mk 8,1-10)* a hagyománynak egy *későbbi* stádiumát rögzíti. Az is megállapítható, hogy a *B.-perikópa* (a második kenyérszaporítás, Mk 8,1-10) nem a palesztinai keresztény hagyományt képviseli, hanem a *hellenista keresztény* környezetben alakult ki, mint az előzőtől eltérő *katekétai alkalmazás*, azaz a pogányságból megtért keresztény *hívek hitoktatása* alkotta a megfogalmazás háttérét. Ezt abból igazoljuk, hogy a *B.-változat* vagy *elhagyja*, vagy éppen *csak érinti* azokat az elemeket,

²² E. VALLAURI, La moltiplicazione dei pani nei Sinottici, Mt 14,13-21; Mk 6,32-44; Lk 9,10b-17. in : Introduzione alla Bibbia, IV., (Szerk. T. BALLARINI), Torino 1973, 283-325. A szerző kitűnő összefoglalót nyújt a témáról a gazdag szakirodalom részletes feltüntetésével.

melyek zsidó, vagy *zsidó-keresztény* környezetre utalnak. Ilyen témák: 1./ a pusztá hangsúlyozása; 2./ az elbeszélés eszkatológiai-messiási színezete; 3./ és a tanítványok fontos szerepe.

Viszont az A.-változatnál a B.-szövegrészlet jobban *hangsúlyozza* a következő elemeket, és ez is a *pogány-keresztény* hagyományra utal:

1./ A második kenyérszaporításnál Jézus szerepe és tekintélye jobban ki van emelve;

2./ hangsúlyozottabb a nép fizikai szüksége és nyomorúsága;

3./ az eucharisztikus jelentés kiemelése, lásd például 8,6: "fogta a hét kenyeret, hálát adott, megtörte és odaadta tanítványainak, hogy osszák szét". Itt tehát nincs szó halakról. Az csak később, szinte mellékesen van megemlítve (7. v.).

Hogy a két változat két *hagyománykörből* való, arra legvilágosabb példa az "*áldani*" (= *eulogeó*) ige *kétféle* használata. - Az A.-változatban (első kenyérszaporítás során, 6,41-ben) csak ez áll: „feltekintve az égre *áldást mondott* (= *eulogészen*)”, éspedig az *Istenre vonatkozóan*, akitől az adomány való. Vagyis: „áldotta az Istent”. A görög *eulogeó* ige jelentése: *áldani*, jót mond valakiről; áld, dicsőít valakit, magasztal; hálát ad valakinek; megszentel valakit. - Ez a fel-fogás mindenképpen *zsidó* környezetre vall.

A B.-változatban, a 8,7-ben viszont a halakkal kapcsolatban szintén az *eulogeó* igével találkozunk, de a következő módon: „és volt néhány kis haluk is: *áldást (eulógia-át) mondott rájuk*” (= *eulogészász autá*). A dologi tárggyal kapcsolatban, azaz „megáldatni valamit” a *megszentelés* jelentését hordozza, tudniillik amire áldást kérünk vagy amit ad az Isten, az *megszenteltté*, szentté /= az ő tulajdonná/ válik. „Dolgokat megáldani” vagy „dolgok felett áldást mondani”: az már későbbi *pogány-keresztény* környezetből származó fel-fogás.

Ugyanakkor itt is felfedezhetjük, mint mondtuk, az *eucharisztikus utalást*. A 8,6-ban olvassuk: „vette a hét kenyeret, *hálát adott* (= *eucharisztészász*), megtörte”. A görög *euchariszteó* ige jelentése: *hálát (euchariszzia-át) mond*, ad; hálával áld, dicsőít; hálaímádságot mond. A Mk 8,6 megfogalmazása hasonlít Lk 22,19-re, az Utolsó

vacsorai fogalmazásra (vö. továbbá 1 Kor 11,24). Az eucharisztikus utalást elfogadó nézet szerint a vers mögött álló *tradíció a hellén keresztény* közösség Utolsó vacsorai hagyománya tükröződik. Bár a hellén-keresztény származású *szerkesztő-evangélista* a „halak” fogyasztásának beillesztésével ezt a párhuzamot valamiképpen megszüntette. Ennek ellenére nyugodtan állíthatjuk - sokakkal egyetemben -, hogy a lakomáról szóló elbeszélés hagyománytörténete folyamán *egyre inkább eucharisztikus jellegűvé* válik.

Az a tény is, hogy a *B.-változat hetes számot* hoz a kenyerekre nézve is, meg a kosarak számára nézve is (A.-perikópában 5 kenyér és 12 kosár szerepel), ez is a hagyomány későbbi állapotára utal, nagyobb ugyanis a stilizáció, az egyszerűsítés.

Azzal a magyarázattal szemben, amely különbséget tesz zsidók és pogányok között, - miszerint az ötezer ember lakomája Galileára, a *zsidóságra* vonatkozik, négyezerré pedig a *pogány világra*, - fel kell hozni, hogy *Márk Krisztusa* mindkét csodás megvendéglési elbeszélésben *különbségtétel nélkül* osztatja ki az ételmet. A lakoma *krisztológiai jelentése* indítja Márkot a kétszeri elbeszélésre.

Prototipikusan itt *Isten hatékony uralmának* a közössége, az *Egyház* lép színre. Az új szövetségi nép, a *szellemi Izrael*, amely itt a Messiás-Jézus ünnepi összejövetelén megalakul, az első megvendéglés összejövetelén még a zsidóságra korlátozódott; ez magyarázza meg a számos bibliai összefüggést. A második lakoma magába foglalja a pogányokat is; itt hiányoznak a bibliai utalások. *Két lépésben* alakul meg az Isten népe a csodálatosan ajándékba kapott lakoma eseményében. Isten nem bontotta fel a régi szövetséget, sőt az Istenben hívő és szövetségéhez hűen ragaszkodó zsidó nép is eljuthat, - kegyelemből és a hit által - „a megváltás teljességére” (*Egyház nagy-pénteki imája*). Krisztus lehetővé teszi a szeretetben egybegyülteknek „az Úr vacsorájának vételét” (*coena Domini*, 1Kor 11,20), az Eucharisztia ünneplését a *zsidó- és pogány-keresztények* részéről *egy és egyetlen szeretetközösségben*. Így a *Mk 6,30 – 8,26* kenyér-szekciója egyfajta *eucharisztikus hitoktatás*, éspedig olyan elbeszélésekkel és kijelentésekkel, amelyek az eucharisztikus közösségi lakoma számára jelentősek. A két kenyérszaporítás elbeszélése ennek a katekézisnek a talpköve.

Annak a ténynek, hogy a *tanítványok értetlenségük* miatt szemrehányást kapnak (6,53; 8,17-21) fontos mondanivalója van: Krisztust *irgalmas* személynek és *isteni* segítőnek kell tekinteni. Az emberek iránt tanúsított irgalma azonban a *keresztre kell, hogy juttassa őt*, azért, hogy az *emberi megértés* lehetővé váljon.

Ez az összehasonlítás is érthetővé teszi, hogy miért *volt értelme* a csoda elbeszélésének mindkét változatát közölni. Ugyanis mind a kettő más-más *tanítást* rögzít, s jobban megértjük így *Márk-evangélium* teológiáját.

Függelék: számszimbolika:

Öt kenyér = Mózes öt könyve; *két hal* = zsolotárkönyv és próféták vagy az evangélium és az apostoli iratok; *tizenkét* kosár = Izrael 12 törzs vagy a tizenkét apostol; *hét* kosár = az egykor Kánaánban élő pogány népek és most már ők is Isten lehajlásának részesei; *négyezer*: tekintettel arra, hogy a 4-es a négy égtájat jelképezi, a négyezer számot a pogányok világára vonatkoztatják, *ötezer* = hogy ennek a számnak van-e valami különleges, szimbolikus jelentősege, azt ma már lehetetlen megállapítani. Mind az 5000, mind a 4000 igen nagy számot akar kifejezni. A „kosár” szó 6,43-ban *kophinoi* görög szó olyan kosárra utal, mely a zsidóknál volt használatos teherhordásra; 8,9-ben gör. *szpürisz*, lat. *sportula*, fonott kerek kosár, a görög papi-ruszkban az élelmiszerkosárral van kapcsolatban.

É l ő I g e

BIBLIAISKOLA

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat

Vágvölgyi Éva

Bölcsesség az ókori keleten IV.

Az ember a szenvedésben

A.) Alapgondolat

Az ártatlanok szenvedésének oka és értelme nem csak Izrael számára nyugtalanító kérdés, probléma ez minden kor embere számára.

A bölcsességi irodalom külön kategóriáját képezik azok, amelyek az emberi szenvedésre keresik a választ. Miért van szenvedés? Miért szenved az igaz ember? Miért éri baj és szenvedés azt, aki vétkeivel nem szolgált rá a büntetésre?

A bölcsességi könyvek eleinte azt a biztonságot jelentő világ-szemléletet tükrözik, hogy aki igaz ember az áldásban részesül, siker kíséri minden vállalkozásában, boldog életet él. A bűnös embert viszont mindenféle csapás, baj betegség éri. De az ember újra és újra szembesült azzal a ténnyel, hogy az igaz embert is csapások érik, sőt a gonoszok virulnak, miközben ő szenved, és nem érti. Már a leg-ősibb, az egyiptomi, mezopotámiai kultúrák óta keresi erre a választ. A Bibliában Jóbbal kapcsolatban vetődik fel először ez a kérdés. Ki és mikor szolgáltat igazságot az igaz embernek?

Az ősi keleti bölcsességi irodalom egyik specifikuma a történeti igazságosság. A tett és következmény szoros összefüggése magától értetődő:

„Aki másnak vermet ás, maga esik bele,
aki másra követ hengerít, visszagurul az arra” (Péld 26,27).

„Az igazak lámpása vígan lobog, a gonoszok mécsese pedig kialszik” (Péld 13,9). Egy ember igaz volta kiolvasható a hagyományból.

Ebből az elgondolásból kialakul egy ún. „ősrendről” alkotott elképzelés, melyet a Teremtő a teremtéskor belehelyezett a világba. Egyiptomban ezt az „ősrendet” *Maat* istennő testesíti meg. A bölcsesség ennek az „ősrendnek” az ismerete és az aszerint való élet. Izrael ezt az „ősrendet” *békének* nevezi. Ahol a teremtés rendje érintetlen, ott megvalósul a mindenség életlehetőségének rendje. Ez a rend azt jelenti, hogy minden tettet a megfelelő következmény követ. Aki igazságot cselekszik, azzal jó dolgok történnek. Ha ez az „ősrend” felborul, káosz következik. Ha magam körül rendezett viszonyokat tapasztalok, valamilyen módon ennek az „ősrendnek” a képét, biztonságban érzem magam, a bölcsesség biztos alapokon nyugszik. De válsághelyzetben, amikor minden fenekestül felfordul, amikor a rosszak virulnak, az igaz embert meg csapások érik, az ember a belső biztonságérzetét is elveszíti, és ott a nagy kérdőjel, hogy hol az igazság?

Számunkra a végső választ a szenvedésre az Újszövetség fogja megadni Jézus szenvedésében és kereszthalálában.

B.) Szemelvények az ősi Egyiptom és Mezopotámia irodalmából, részletek Jób könyvéből: 3,1-26; 4,17- 21; 6,7-9.15-17; 7,3-16.20-21; 9,2.21-24; 16,12-18; 17,11-16; 19,13-21; 21,7-19; 30,8-22.28-31; 42,1-6. 10-16

C.) Bevezetés

1.) Munkalapok

Munkalap 1

A paraszt panasza

„Ha az igazság tavára szállsz, s azon hajózol kedvező széllel, és vitorlád nincs megfosztva vásznától, hajód nem lesz lassú, nem éri károsodás árbócodat, nem törnek el keresztgerendáid, nem töretsz össze, mikor örvendezel a földnek, az áradat nem ragad el, nem izeled meg a folyó

gonoszságát, nem látsz félelemben levő arcot, s félénk halak is hozzád jönnek, és eléred a kövér madarakat...

Mert te apja vagy az árvának, férje az özvegynek, fivére az elvált asszonynak, kőtenye, az anyátlannak. Hadd tegyem nevedet minden jó törvénynél többre ebben az országban...

Semmisítsd meg a hazugságot, adj létet az igazságnak, sújtsd a gonoszságot a földre...

Nem rossz dolog-e a mérleg, amely ferde, a mérlegnehezék, mely eltéved, az igaz ember, aki megtéved...

Vigyázz arra, hogy az örökkévalóság közeledik. Óhajts hosszán élni...

Ne válaszolj rosszal a jóra, ne tedd egyiket a másik helyére.

Ne építs a holnapra, mielőtt eljött volna, nem lehet tudni, mi rosszat hoz!

Ne dühöngj amiatt, ami nem jön, ne örvendj amiatt, ami nem történt meg! A türelem meghosszabbítja a barátságot, és megsemmisíti a megtörténtet... ”
(Dobrovits Aladár: A paraszt panasza)

Ipuwer intelmei :

„Bizony, akik egyiptomi emberek voltak, idegenekké lettek saját hazájukban, ki lettek dobva az utcára.

Bizony, mindenkinek a haja kihullik, nem különböztetik meg a férfi fiát a névtelen senkitől.

Bizony, nincs vége a zajongásnak.

Bizony, az öreg és gyermek egyaránt így szól: „Meghalni szeretnék!” A kicsi gyermekek így szólnak: „Bár ne adta volna ő, hogy éljek!”

Bizony, elpusztult az, amit még tegnap látni lehetett. Az ország gyengeségben van, mint a kitépelt len.

Ó, bárcsak vége lenn már az embereknek! Ne lenne fogamzás, ne lenne szülés! Csenedesedne el az ország a zajongástól, s ne lennének zavargók!

Bizony, az árpa elpusztul minden oldalon. Az ember meg van fosztva a ruháktól, az illatszertől, az olajoktól. Mindenki így szól: nincsen. A raktár üres, az őrzője földre van terítve.

Kellemes és nagyszerű volna szívemnek, ha teljesen készen lennék. Bár befejezhetném beszédemet ebben a pillanatban. Ez megmentene attól a szenvedéstől, amit vele jár.

...Íme minnek akart Ő teremteni a félénket nem különböztetve meg az erőszakos szívűtől. Csak jönne, s hozna enyhülést a forráságba! Azt mondják mindenki pásztorá Ő, s nincs gonoszság a szívében. Ha a nyája megfogyatkozik, azzal tölti a napot, hogy gondoskodjék róla.

...Ő, bár felismerte volna jellemüket az első nemzedékben, hogy
lesújtotta volna a gonoszságot, kinyújtotta volna a karját és
megsemmisítette volna magjukat és örökségüket...

Szülni vágyakoznak, bár csak szenvedés keletkezik és nyomorúság
minden oldalon...

Hol van Ő ma? Talán alszik Ő?...

Oly szép azonban, mikor a hajók a folyón felfelé utaznak...

Oly szép azonban az, mikor behúzzák a hálót, s összekötik a
madarakat...

Oly szép azonban az, mikor ujjongás van a szájakban, a kerületek
előkelői állnak, és nézik az ujjongókat a házukban. Finom vászonba
vannak öltözve, megtisztálkodva,... megerősített szívvel...

Oly szép azonban az, mikor az ágyak ki vannak tömve ... s zárt ajtó van
azon, aki a bokorban alszik..." (Kákosy László ford.)

Munkalap 2

„Istene fenségét az ember...” (részletek)

...Férfi vagyok, tudásban gazdag - s tudásom mit sem használ;
ha igazságomat kimondom, hazugságra fordul,
kicsavarja a hazugság embere, s az ő szennyes művét segíti;
karom, bár öntudatlanul, bemocskol engem a szemedben:
s te a legszörnyűbb kínokat méred ezért reám.

Ha házamba lépek, csüggedés a lelkem,
ha én, a férfi, az utcára megyek ki, összeszorul a szívem.
Igaz pásztorom haragszik rám, a derékre:

rontó szemmel néz reám;
csordásom, bár nem zsvány vagyok,
ártó erőket uszít ellenem.

Barátaim hűtlen szóval rágalmaznak,
szeretteim, ha igaz szót mondok,
hazugsággal viszonozzák,
a hazugság embere bujtogató szót mond ellenem.

S te, istenem, nem felelsz meg nekik;
elveszed józanságomat.

Romlás tör rám irgalmatlanul,
felgerjed ellenem, viharként tombol,
szívem romlásba dönti.

Miért sorolnak a tudatlan fickókhoz engem, a nagytudásút?
Miért számítanak a tudatlan emberek közé engem, a tapasztaltat?
Kenyér bőven van, s mégis ínség az én kenyérem.
Midőn az emberek sokaságának osztályrészét kimérted,
Kint mértél rám osztályrészül!
Testvérem elsirat, szívem romlásra jut...
Ó, istenem, hadd álljak meg előtted!
Magamról hadd beszéljek; szavam szívből feltörő sóhaj,
utamról hadd beszéljek, hadd tárjam eléd sötét kínomat,
felkavaró gyötrelmemet,
törvényemet, tudásomat hadd sirassam,
könnyeim nem apadnak!
Mutassál fel hát barátaim előtt,
téríts hát vissza szeretteim közé!...
Istenem, az Országban ragyogó nap süt, s az én napom sötét,
eltűnt ragyogó napom, eltűnt a szép idő,
szívem a könny, a bánat, keserv, csüggedés tölti meg,
kínok kínoznak, mint a zokogó gyermeket,
kezeiben tart a végzet, szemem elfátyolozza, lehelletemet elveszi,
testemben az Ártó fészkel, a rontás hatalma,
utam a sötét szenvedés, romlás szorongat...
Istenem, nemzőatyám te vagy: emeld fel fejem!
Hallgasd meg irgalmadban szívem feltörő sóhaját!
Meddig tart még, hogy nem törődsz velem,
hogyan nem oltalmazol?
hogyan nem emelsz fel magadhoz?
hogyan nem irányítasz igaz ösvényre?
Ezt mondják a sokat tapasztalt bölcsek, való s igaz a szó:
„Anyá sohasem szült még büntelen gyermeket,
a munkálkodó ember nem jut tökélyre,
büntelen a tevékenyek között ősidők óta nem volt.”
Istenem, a mulasztásom, mit hatalmaddal szemben vétettem,
hanyagságom, mit szemed előtt elkövettem,
ó, ne bosszuljad meg a férfin, a fénylő tudásún:
szólítsd őt tetszésed szavával!
Karom hozzád esd, eléd borulok:
Ami hitvány bennem, ami tisztátalan, arra sújts le,

de akit haragod napján eltaszítottál,
szólítsd őt tetszésed szavával!
Akit a romlás napján elvetettél,
mondj annak örömhírt!
Istenem, bűneimet most szemed elé tártad;
A gyülekezet kapujában elmondom őket: a feledésbe merültet,
s azt is, amire most derült fény,
én, a férfi, nyíltan megvallom színed előtt minden bűnömet...
Istene válaszolt a férfinak,
imáit meghallgatta;
sírása, könyörgése istene szívéhez hatott,
igaz szavát, fénylő szavát istene elfogadta;
szava, melyben útját megvallotta,
istenének örömet szerzett.
A pusztító szótól istene visszahúzta kezét,
szíve szorongató fájdalmát torkonragadta,
kiűzte testéből az Ártót, melynek hatalma volt fölötte,
megszüntette a végzetet, mely ítélete szerint szállta meg.
A férfi kínja öröme fordult.
Isten melléje adta a kegyes Oltalmazót,
Hogy őrizze, hogy vigyázzon reá;
melléje rendelte a kegyes pillantású két Védelmezőt.
Istene fenségét a férfi igaz szívvel magasztalta,
istene szabadító tettét hirdette...
„Íme visszatért hozzám istenem,
íme megmentett engem,
íme visszaadta épségemet.”

(Komoróczy Géza ford.)

*Hadd hódoljak a bölcsesség urának
(Ludlul bél némeqi) (részletek)*

„Cserbenhagyott engem az isten, elment,
máshoz pártolt tőlem az istennő, nyúgnak magamra hagyott!
Megszökött jóakaró sédum, nem áll már mellettem,
Neheztel rám kegyes lamasszum is, nem védelmez már a rossztól.
Egészségem megromlott,, testem épsége megrokkant,

Sorsom balra fordult, jószerencsém elpártolt.
Ijesztő jelek, félelmes látások tünedeznek föl előttem,
kiüztem házamból, a város falai alatt bolyongok,
zavaros jóslások rémítenek nap nap után,
jövöm felől nem nyugtat meg sem a jós, sem az álomfejtő.
Rajtam köszörüli nyelvét a szomszédság, az utca szájára vett.
És ha lefekszem és elalszom, rémületes álmokat álmodom.
A király, az isten-testű, Samas-fényű,
Engesztelést-nem-ismerőn meggyűlölt.
Vesztésemre az udvari nép ármányt szövöget,
Csapatba verődve pustomgnak, vádat koholva rágalmaznak...
Családom elhagyott, s én is elhagytam családomat.
Megyek az utcán, s fülek hegyeződnek szavamra,
a palotába lépek, s szemek szegeződnek arcomra.
Városom ellenségének tart, szemrehányást szór reám.
Ugyanúgy vad és ellenséges irántam országom is.
Édes felem ellenfelemmé változott,
Ördögfajzattá vált a társam.
A rangombeliek kímélet nélkül szidalmaznak,
Szomszédaim fegyvert készítenek ellenem.
Testi-lelki barátom életemre tör,
imént még hűséges szolgám megtagad, elátkoz...
Lenyűgözve és gúzsba verve minden testrészem, minden porcikám,
meggörnyeszt az öregség súlya, tagjaim fájásait fájdalom...
Nappalaim - panaszkodások, éjszakáim – sóhajtozások,
hónapjaim – búbánatok, éveim – elnyújtott sírások.
Miként galamb, nyögdécselek, fölbúgok, mint a gerlice,
énekeim jajokba csuklanak, jajjaim nyöszörgésbe csöndesednek el.
A sírástól a szemem földagadt,
könnyeim elárasztják testemet...
Súlyosbodott fájdalommal föllángolt betegségem:
beborította fejemet, hasogatta koponyámat,
orcámat is elcsúfitotta, szemem tűzét is kioltotta.
Tarkóm szaggat, nyakam recseg-ropog;
dörömbölnek a mellemen, belülről verik a mellemet,
tűzet gyújtottak gyomrom belsejében,
lázat lobbantottak tüdőmben,

megrontották vérem mozgását.
Reszeketek egész testemben, minden tagomat fájlalom,
nádszálként ingadozik magas termetem,
mocsári gazként dőlök el, arccal a földre hullok.
Ártó szellem bújt belém, mintha ruhája volnék,
minként a halat a háló, úgy fogott be az alvás.
Két szemem nem lát, bármint is meresszem,
két fülem nem hall, bármint is kinyissam,
elgyöngülés vetett hurkot testemnek,
pöröly zúzta meg húsomat,
bénulás bénította meg karomat,
tehetetlenség burkolta be ágyékomat,
elfelejtett járni a lábam.
Ütések zuhognak reám, fulladozom, mint kit tapodnak,
a Halál üldöz engem, szívemre árnyékot vet...
Szemlátomást fogyok, gyöngülök,
A nem-evéstől arcom beesett,
húsom lesorvadt, vérem elapadt,
csont és bőr vagyok, bordáim kiállnak,
ereim lázban égnek, bőröm sárgaság lepte el,
ágyam tömlőcében kínlódom, s hiába szöknék innét!
Börtönömmé vált a szobám;
karjaimat bilincsbe verte gyöngeségem,
lábaim húsom béklyóiba botlanak.
Nyomorúságom iszonyú, pusztulásom szörnyűsleges:
tüskés pálcával verdes engem a mérges szellem,
szöges végű bottal szurkál engem a gonosz kísértet.
Egész nap nyugtalanítja bensőmet,
éjszakánként, ha alszom, kilopja a lélegzetet mellemből.
Inaim eresztékei fájdalmasan meglazultak,
tagjaim tört cserépként szemétdombra kerültek.
Esett baromként nyúltam el fekvőhelyemen,
s magam alá piszkoltam, mint beteg juh az akolban.
Tagjaim fájdalma zavarba ejtette az ördögűzöt,
az igazlító sem tudta megfejteni jeleimet.
Ki áshat le akkor betegségem gyökeréig?
Ki tudja, vége szakadhat-e még nyomorúságomnak?

Nem segít rajtam az isten, feléje nyújtott kezemet eltaszítja,
nem segít rajtam az istennő, hiába várom, hogy mellém áll...
Álmomban Umindinlugga jelent meg,
szakállas dalja, babilóni, gyémántdiadémú,
mint valami ráolvasó-pap, ki agyagtáblát tart kezében.
„Marduk, igen, Marduk küldött engem,
Subsi-mesré- Sakkán kezébe jó sorsot hoztam én,
büntől-szennyől tiszta kezébe jó sorsot hoztam én!”
Így hát Marduk bízott rá engem, kegyelmes pártfogómra.
Ébredésem órájában jelet adott,
kinyilatkoztatást is tőn rólam a népnek.
Szenvedéseimnek akkor vége szakadt,
Betegségem meggyógyult, béklyóm összetört.
Azóta, hogy az én Uramnak szíve megnyugodott,
azóta, hogy Marduknak, a kegyesnek mája elcsitult,
azóta teljesülnek könyörgéseim.
Szép fénye rám világít s mennydörgő hangja így szól:
„Gyógyulj meg, te, ki oly sok bajt, fájdalmat kiálltál!”...
Lesújtott Ő engem korábban,
de most fölemel, magához ölel...
Én, ki a sirból tértem vissza, átmegegyek a Napkelte-kapuív alatt.
A Bőség Kapujában bőségre lelek.
A Védőszellem Kapujában megölel a lamasszu.
Egészségemet visszaszerzem a Jó-Egészség-Kapujában.
Életet nyerek az Élet-kapuban.
A Hajnalodás Kapujában ujjászületésemmel találkozom,
megfényesednek jeleim a Fénylő-Jósjelek Kapujában.
A Feloldozás Kapujában feloldoztatom bűneim gúzsából,
ajkaim imára nyílnak az Imadás Kapujában.
A Szenvedéstől Szabadulás Kapujában megszűnnek kínjaim,
tisztulás vizével hintenek meg a Tiszta-Víz Kapujában.
A Teljesség Kapujában Marduk elé járulhattam,
Szarpanitu lábát csókolhatta a Dús-Termés kapujában.
Magasztalással és hódolattal álltam meg színük előtt,
füstölőmből drága fűszerek füstjét füstöltem el tiszteletükre.
Ajándékkal s áldozatokkal háláltam meg jótéteményüket:
Kövér ökröket vágattam le, juhokat, kecskéket ölettem,

édes és erős méz-sört s tiszta bort locsoltattam szét áldozatként.
A sédu és a lamasszu jókedvét ital-áldozattal növeltem,
így szelídítém meg az Észagila őrzőinek máját;
szívüknek pedig gazdag lakomával,
sok szent ajándékkal kedveskedtem.”

(Rákos Sándor ford.)

Munkalap 3

Panaszok és nyugtatások (Babilóni theodicea) (részletek)

– „Ó, barátom, csermely szíved,
soha ki nem apad forrása;
vagy még inkább áradó tenger,
soha, soha nincs apadása!
Kérdést intéznék hozzád,
figyelj szavamra,
hajtsd hozzám füled,
halld meg, amit mondok!
Testem megrokkant,
lesoványodott,
eróm elgyöngült,
oda régi kedvem!
Hamvába holt ereim tüze is,
derekam keménysége tovatűnt,
tíblábok, nem találok helyem,
árnyékomma lett a sóhajtozás.
Szántóföldem bár jó gabonát terem,
nem lakat jól a foszlósbélű kenyér,
gyümölcsösöm bár jó szőlőt terem,
nem oltja szomjam a vízzel kevert bor.
Van-e boldogság? S van-e boldogságban-bizonyosság?
Kérlek, világosítsd meg elmém!
– Visszafojtom szavaimat,
ajkam zárát vonakodva nyitom ki.
Amit beszélsz,
fecsegéshez hasonlít.
Gondolataidat felkavarod,

összetöröd vized szép tiszta tükrét.
Nem-lohadó vágyakozásod,
meg-nem-szűnő óhajtozásod
a szélvédett öböl után, enyhet adó, árnyékos part után
imáid árán teljesül.
Elfordul tőled az istennő?
Hozzád hajlik újra, ha megköveted!
Kegyelme udvarán kívülrekedtél?
Befogad újra, ha megkéreled!
A könnyörgőt, a buzgón leborulót,
ki benne Igazság Jelét imádja,
megsegíti az istennő mindenkor,
eláraszítja sokféle jóval.

– Okulok szavadból, barátom,
bölcsséget tanulok tőled.
Igéid mélysége megrendít,
erősíti s nyugtatja szívemet.
Jöjj, hát hallgasd meg, kérve-kérlek,
hadd soroljam hát el valahány keservem!
Gondolj csak a gyorslábú vadszamárra,
ahogy le s föl nyargal a pusztán –
vágója közben az isten neve
vajjon eszébe jut-e a Rohanónak?
És az ordítózó oroslán,
Bár a véres húst föl zabálja,
áldozik-e vajon belőle,
hogyan engesztelje az isten haragját?
Vagy a Szerencsés, a Föld Hörcsöge,
gondol-e arra, amíg vagyont gyűjt,
hogyan színaranyban, színezüstben
lerója Máminak adóját?
S én nem áldoztam-e naponként?
Nem könnyörgtem istenemhez?
Hányszor kiáltottam nagy fennszóval,
hányszor dicsértem az isten nevét?

– Pálmafa vagy, kincset érsz,
ó, barátom!
Te minden bölcsességgel ékes,
arany-gyémánt ékszer, teljes Ragyogó, te!
Megállasz rendületlenül, akár a föld –
ám az isten szándéka változik.
Gondolj csak a gyorslábú vadszamára,
ahogy le s föl nyargal a pusztán –
a gyorslábúnál még gyorsabb nyilvánsszó
a pusztaság Rohanóját legyőzi!
És az ordító oroszánt,
a véres húst ha föl zabálta,
várja legott a megásott verem,
s tárt sírjába belézuhan.
Vagy a Szerencsést, a Föld Hörcsögét,
míg vagyont gyűjt, s nem gondol Mámira -
nem is a sorsa rendelte napon,
sokkal előbb már, tűz hamvasztja el.
Miért vágyódnál jární útjukon,
ha már nekik is vesztüket okozta?
Szállj magadba inkább s keresd az isten
örökkévaló teljes bölcsességét!

– Északi szél az elméd, ó, barátom,
Kedvező szél, kellemetes a népnek.
Megköszönöm, köszönve köszönöm
a jó tanácsot, amit adtál!
Egyetlenegy szót, egyetlenegy hangot
mégis hadd szóljak még előtted.
Aki sem istent, sem embert nem ismer,
Bizony, az jár a siker útján,
míg az isten-magasztaló, ember-tisztelő
elszegényedik, megaláztatik.
Zsenge ifjúságom idejétől
isten parancsát követtem,
meghajtott fővel, sóhajtással
kutattam istennőm szándékait.

Mégis, mi jutott osztályrészemül?
Igvonás csak és semmi más!
Szegénységgel vert meg az isten,
mivel neki úgy látszik, egyremegy!
Feljebbvalóm hóbortos ember,
előljárom is félkegyelmű.
Magas polcra kerül a hitvány,
s én alávettem a porba.

– Barátom! Tágas fülek embere, bölcs szóra figyelmes!
Megállj csak!
Helytelenül gondolkodol!
Illetlenséget cselekszel!
Lázadsz az isteni rend ellen, sértegeted az isten rendelését,
erre visz rá májad működése.
Tagadod az istennő kormányzását,
erre buzdít szíved haragod kedve.
Gondold meg, mily távoli az ég –
s még távolibb az isten terve, gondja!
De gondold meg, mily végtelen a tenger –
s még végtelenebb az istennő hatalma!
Ha kedvük tartja, igazságosak,
s módjukban-jogukban áll gonoszat forralni is...

-Segítsen hát meg, ha irgalmat ismer,
az én istenem, hajoljon le hozzám,
gyógyítson hát meg, ha kegyelmet ismer,
az én istennóm, édesítsen magához!"

(Rákos Sándor ford.)

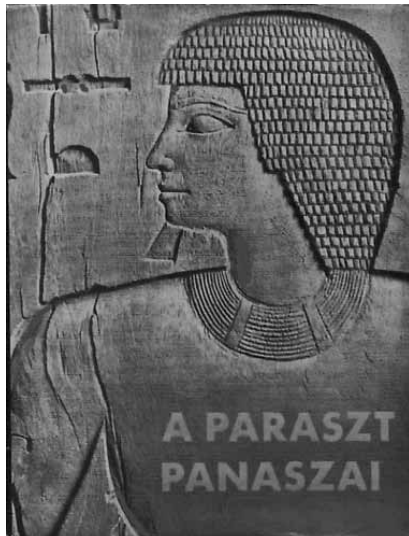
3.) Rövid magyarázat a könyvekhez

a.) Az egyiptomi Óbirodalom összeomlását kísérő tragikus életérzés (Kr. e. 2000 körül században) jelenik meg Ipuwer intelmeiben és A paraszt panaszaiban az első átmeneti kor idejéből.

A kor egyik nagy kérdése az istenekhez – mintegy szemrehányásként – a rossz eredete volt.

A paraszt panasza az egyiptomi prózairodalom leghosszabb alkotásainak egyike.

Témája rendkívül egyszerű. A sivatagi oázisban lakó paraszt vásárra indul, de megrakott szamarát egy kapzsi útfelügyelő beugrasztja a vetésbe, majd a kihágásra hivatkozva a szamarat elkobozza, tulajdonosát pedig jól elveri. A paraszt azonban nem hagyja ennyiben a dolgot, felmegy a királyi udvarba igazságot keresni. Sérelmeit csodálatos ékesszólással adja elő, aminek híre eljut a királyhoz, aki utasítást ad bölcs mondásainak lejegyzésére és végül igazságot szolgáltat neki és még meg is jutalmazza, a vétkest pedig szigorúan megbünteti. A paraszt kilenc beszédben fejti ki gondolatait, mert annyira tetszik bölcs beszéde, hogy direkt húzzák az ügye elintézését, hogy minél hosszabban beszéljen. Könyörgések, keserű kifakadások, fenyegetések váltják egymást bennük, igen választékos stílusban és erkölcsi elvekkel és tanulságokkal vegyítve.

b.) *Ipuwer intelmei* elkeseredetten állítják ellentétbe az átmeneti kor anarchiáját és létbizonytalanságát az Óbirodalom idején uralkodó renddel és biztonsággal. Még a Napistennel szemben is zúgolódik.

c.) „Istene fenségét az ember...” (részletek)

Ez a mű az ún. Babiloni Jób akkád költemény sumér előzménye a Kr. e. 2. évezred első negyéből, Nippurból, és mint ilyen a Jób téma első feldolgozása a mezopotámiai irodalomban. A sorscsapásoktól sújtott ember arról panaszkodik benne, hogy igazságtalanul bánnak vele, de a szenvedő hős végül igazságra jut.

d.) *Hadd hódoljak a bölcsesség urának (Ludlul bél némeqi)*

A költemény az akkád irodalom egyik legjelentősebb alkotása. Mai címe Babiloni Jób, a bibliai történettel való hasonlóságai miatt. Témája egy magasrangú udvari méltóság sorsa, aki jámborsága ellenére halálos beteg lett, elveszette az uralkodó bizalmát, állását és birtokát, elhagyták barátai s ellene fordultak. Lelkiismeretvizsgálatot tart, visszazemlékezik ballépéseire, de meg van győződve róla, hogy szenvedése, melyet részletesen kifejt, meg nem érdemelten súlyos. Mély kétségbeesésbe zuhan, míg végül Marduk, „a bölcsesség ura”, akit a költemény címe is magasztal, egy jelenésben megszabadítja szenvedéseitől. Vallásos elképzelése azt a tudatot tükrözi, hogy a jókat az istenek a földi létben jutalmazzák jóléttel, míg a rosszakat már itt eléri büntetésük baj, betegség formájában. De már megfogalmazódik az örök kérdés, hogy miért érik a jókat csapások?

e.) *Panaszok és nyugtatások (Babilóni theodicea)*

A mű az akkád filozófiai irodalom egyik legsúlyosabb alkotása, a Kr. e. 2. évezred végéből származó akkád költemény. Isten tökéletességét és mindenhatóságát a világban meglévő bajokkal és nyomorúsággal összeegyeztetni igyekvő teológiai mű. Egy kételkedő bölcs és egy hívő beszélget benne a gondviselésről. Kérdések és válaszok hosszú során keresztül hit és kétely egyforma súllyal szerepel benne, a hit és a valóság közötti ellentét már-már úgy tűnik, feloldatlan marad. De a végkicsengése mégis pozitív, a kétkedő egy imával hittel istenhez fordul.

f.) Jób könyve

Jób könyvében Jób barátai a hagyományos felfogást képviselik, hogy a szenvedés és baj Isten büntetése a bűn miatt. De Jób saját igaz volta tudatában szembeszáll velük, perel Istennel is. A könyv hosszasan részletezi Jób kínjait és kétségbeesését szörnyű helyzetében. Ebben megegyezik a irodalmi előzményeivel. Amiben újdonságot hoz, hogy a csapások nem az istenek szeszélye miatt érik igaz volta ellenére, hanem belép egy külső szereplő, a Sátán, tőle erednek a csapások, hogy bebizonyítsa,

hogy Jób is csak addig szereti Istent, amíg jóléttel jutalmazza, de átkozni fogja Teremtőjét, föllázad ellene, ha úgy érzi igazságtalanság éri. Jób bizonyosságát adja igaz volta valódiságának, nem lázad fel Isten ellen, aki végül helyreállítja becsületét és kárpótolja szenvedéseiért és veszteségeiért. Jób alakja már az Ószövetségben rávilágít, hogy a jó sors és a jámborság, a balsors és a bűn nem tartoznak szükségszerűen össze. Bár ahogy a valóságban találkozunk ezekkel a kategóriákkal, az sokszor érthetetlen, sőt abszurd az emberi értelem számára. De a szerző hisz Isten végtelen bölcsességében és semisége tudatában rábizza magát.

4.) A Sátán

A Sátán szó szerint vádlót jelent, mint ilyen jelenik meg Jób könyvében is (Jób 1,6-2,7). A Sátán a Jób-történetben úgy jelenik meg Jahve előtt, mint Isten fiainak egyike, és a mennyei udvartartás

tagja. Kihívóan viselkedik és engedélyt kap rá, hogy Jób vallásosságát mindenféle súlyos csapással próbára tegye. Zakariás látomásában József főpap jobbján áll és vádolja, de az Úr angyala visszatartja vádjait (Zak 3,1 kk.). 1Krán 21,1: először itt találkozunk az elnevezéssel tulajdonnévként, a héberben névelő nélkül. Kísértőként és Jahve ellenségeként rászedi Dávidot, hogy tartson népszámlálást. A Bölcs 2,24 szerzője a Ter 3 kígyójában látja a Sátánt (az ördögöt, a diaboloszt), mint a bűn megtestesítőjét. Arra törekszik, hogy az Isten és a népe közötti kapcsolatot megrontsa: bűnbe visz, Isten előtt vádat emel és Isten üdvözítő tervének megvalósulása ellen dolgozik. A Bibliában több utalást is találunk még a kilétére, amelynek részletes kifejtését a különféle apokrif iratokban (Ádám és Éva élete; Szláv Hén; Szláv Mózes) találjuk meg. Ezek szerint a Sátán egyike a főangyaloknak, mint Mihály vagy Gábor, tehát Isten teremtménye. De Isten akaratával való szembeszegülése miatt el kell hagynia az eget. Arra törekszik, hogy az ember is vétkezzen Isten ellen, szálljon szembe Isten akaratával, veszítse el Isten jóindulatát és szeretetét, bukjon el, ahogy ő.

D.) Óravázlat

Feladat	Módszer	Eszközök, időtartam
1. Ének: A mélységből kiáltok	ének kottából	Énekelj az Úrnak, 306. o. 5 perc
2. Bevezető beszélgetés a következő kérdések alapján: - Mit gondolok a szenvedésről? - Isten „megveri” a bűnösöket, a jókat megjutalmazza? - Van-e saját tapasztalatom szenvedéssel, válsághelyzettel kapcsolatban? - Lenyomott és úgy maradtam, vagy mint a dugó visszaugrottam a víz színére? - Mi segített?	Csoportos beszélgetés az óravezető irányításával	35 perc

Feladat	Módszer	Eszközök, időtartam
3. A különböző szövegek összehasonlítása Jób könyvével: Első csoport az egyiptomi irodalommal: <i>A paraszt panasza</i> it és <i>Ipuwer intelmeit a Jób könyvéből</i> vett részletekkel Második csoport a mezopotámiai „Istene fenségét az ember...” és a Hadd hódoljak a bölcsesség urának c. költeményeket a Jób könyvéből vett részletekkel Harmadik csoport a mezopotámiai <i>Panaszok és nyugtatások</i> c. költeményt a <i>Jób könyvéből</i> vett részletekkel Hasonlítsuk össze őket, tárjuk fel a sajátosságokat és az összefüggéseket: - Vannak-e azonos motívumok? a.) Az azonos motívumok azonos tartalmat hordoznak b.) Az azonos motívumok eltérő tartalmat hordoznak - Miben térnek el egymástól a könyvek? - Találunk-e valamilyen közös törvényszerűséget (formai vagy tartalmi) bennük? A csoportos megbeszélést az óravezető rövid ismertetése fejezi be a könyvekről, ld. Bevezetés 3.4.	Kiscsoportos munka, utána összegzés az óravezető irányításával	Szentírás Munkalapok mindegyik csoport számára Jegyzetfüzet, ceruza 65 perc
Az óravezető összefoglaló gondolatai az Alapgondolat alapján		5 perc
4. Befejező ima, ének	Kötetlen ima	kotta, gyertya, gyufa 10 perc

A Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat budapesti Központjában „**Élő Ige**” címmel **bibliaiskola** működik (szeptembertől júniusig minden hónap első hétfőjén du. 5-7-ig). Jelen füzetünk a századik óra anyagát tartalmazza.

Budapest, 2018. szept. 1. Szeretettel:

Vágvölgyi Éva óravezető
Tarjányi Béla szakmai vezető

Nyúl Viktor

Jézus utolsó ígérete Péternek (Lk 22,31-34)

Ez az epizód a Lukács-evangéliumban az Úr és az első apostol utolsó beszélgetéséről számol be, ami miatt jelentős szerepet játszik az evangélista Péter-ábrázolásában: rávilágít Jézus és Simon szoros kapcsolatára, illetve a tanítvány jövőjére, s társai között betöltött szerepére is.

A szakasz lehetőleg szó szerinti fordítása, behatárolása, szövegkritikai vizsgálata, és szinoptikus összehasonlítása, illetve szerkezeti felvázolása után, az elemzés során alapvetően e tanulmányban Lukácsnak ezt a sajátos „festményét” kívánjuk bemutatni Péter apostol kapcsán.

Fordítás

31. *„Simon, Simon, íme a sátán kikért titeket magának, hogy megrostáljon, mint a búzát:*

32. *de én kértem (könyörögtem) érted, hogy ne fogyatkozzék el (ne fogyjon el) a te hited: és (hogy) te egykor megtérve megerősítsd a te testvéreidet.”*

33. *De mondta neki: „Uram, kész vagyok veled menni a börtönbe is, a halálba is.”*

34. *De mondta: „Mondom neked, Péter, ma nem fog megszólalni a kakas, mígnem háromszor tagadod meg, hogy ismertél engem.”*

Behatárolás

Az utolsó vacsora keretén belül található a perikópa, melyet Jézusnak tanítványaihoz intézett beszéde vesz közre (Lk 22,25-30.35-38). A „Σίμων” (Lk 22,31) és a „Πέτρος” (Lk 22,34) vocativusok, melyekkel a Mester külön Péterhez fordul, párbeszédet folytatva vele, mutatják a szakasz határait. Így az epizódot a Lk 22,31-34. versek között határolhatjuk be.

Szövegkritika

Egyes szövegtanúk Jézus beszédét az „εἶπεν δὲ ὁ κύριος” szavakkal vezetik be (Lk 22,31).¹ Véleményünk szerint ez egy későbbi, a Lk 22,33-34. versekkel való harmonizáló betoldás eredménye, s ezért a rövidebb, bevezetés nélküli olvasatot részesítjük előnyben.²

Továbbá néhány kézirat a „καὶ σὺ ποτε ἐπιστρέψας” (Lk 22,32) olvasat helyett a „σὺ δὲ ἐπιστρέψον καὶ” változatot hozza, ami bizonyára nem képezi az eredeti szöveget, mivel egyrészt csekély számú a külső tanúságtétele,³ másrészt pedig az „ἐπιστρέψον” forma az utána következő „στήρισον” imperativus aoristos alakkal való harmonizálás eredménye. Maradunk tehát az „ἐπιστρέψας” participium aoristos alaknál, így a mondat egyetlen imperativusára („στήρισον” – Lk 22,32) nagyobb hangsúly helyeződik.

Végül érdekes megjegyeznünk, hogy a „στήρισον” obiectumaként a „τοὺς ἀδελφούς σου” (Lk 22,32) szókapcsolat helyett a „τοὺς ὀφθαλμούς σου” változat található egy kódexben,⁴ ami nem alkotja az eredeti szöveget, mivel valószínűleg vagy egy másolási hibából, vagy a „τὸ πρόσωπον ἐστήρισεν” (Lk 9,51) képletes kifejezés hatásából jöhetett létre.⁵

Szinoptikus összehasonlítás

A Lk 22,31-32. versek csak Lukácsnál találhatók meg, ugyanakkor a Lk 22,33-34. verseknek van szinoptikus párhuzama (Mk 14,29-31; Mt 26,33-35). Ezzel kapcsolatban megállapíthatjuk, hogy

¹ X, A, D, W, Θ, Ψ, f^{1.13}, sok egyéb koiné kézirat, lat(t), sy^{(c.p).h}, (bo^{mss}).

² P⁷⁵, B, L, T, 1241, 2542^c, sy^s, co. Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)* (ed. ALBRIGHT, W. F. – FREEDMAN, D. N.) (AncB 28A), New York 1983. 1424. METZGER, B. M., *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, Stuttgart 2001. 151. PRETE, B., *Il primato e la missione di Pietro. Studio esegetico-critico del testo di Lc 22,31-32.* (Supplemento Rivista Biblica 3), Brescia 1969. 75.

³ D, e, (r¹, sy^{s.c.p}), sa.

⁴ Δ.

⁵ E kifejezés mögött hebraizmust fedezhetünk fel, amely erős elszántságot, szilárd döntést fejez ki. Vö. BALÁZS K., *Az Első Teljes Magyar Újszövetségi Szómutató Szótár*, Budapest 1998. 542.4641. Ez az olvasat tehát nem a testvérek megerősítéséről, hanem az apostol későbbi határozott döntéseiről beszél, más jelentést adva ezzel Jézus kijelentésének.

Lukács az epizódot az utolsó vacsora részeként közli, míg Márk és Máté (Mk 14,26; Mt 26,30) az Olajfák hegyének helyszínéhez kapcsolja. Emellett Lukács rövidebben számol be az eseményről: míg Márk és Máté szakaszában Jézus és Péter kétszer-kétszer szólal meg párhuzamos szerkesztéssel,⁶ addig Lukácsnál a Mester két kijelentése centrikus módon fogja közre az apostol egyetlen mondatát.⁷ Mialatt a másik két evangélistánál Péter kétszer szólal meg ellentmondva Jézus szavainak (Mk 14,29.31a; Mt 26,33.35a), addig nála csak egyszer, s nem tagadó formában (Lk 22,33). Továbbá Lukács az apostol kijelentésében nem használja a „σκανδαλίζω” szót, és a többi tanítványra való gőgös utalást (Mk 14,29; Mt 26,33), hanem készségét fejezi csupán ki, hogy vele megy. A márki „συναποθανεῖν σοι” (Mk 14,31a) és a mátéi „σὺν σοὶ ἀποθανεῖν” (Mt 26,35) kifejezések helyett a „καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι” (Lk 22,33) praepositívus főnevek infinitívusszal alkotott szókapcsolatát alkalmazza. A másik két szinoptikustól eltérően nem említi meg név szerint Jézust és Pétert mint alanyokat (Mk 14,29-30; Mt 26,33-35), viszont mind az apostol, mind a Mester esetében használ vocativusokat („κύριε” – Lk 22,33; „Πέτρε” – Lk 22,34), bensőségebbé téve ez által az epizódot. Lukács szemben Márkkal és Mátéval a tanítvány és Jézus szavait is az „εἶπεν” (Lk 22,33-34) aoristos igealakkkal vezeti be.⁸

Jézus jövendölése kapcsán pedig egyszerűbben fogalmaz, elhagyva a másik két szinoptikus által használt „ἀμὴν” és „ταύτη τῇ νυκτὶ” (Mk 14,30; Mt 26,34) kifejezéseket. Továbbá az Urra utaló „με” névmáshoz⁹ hozzáfűzve az „εἰδέναι” (Lk 22,34) infinitívust, csillapítja Péter tettének súlyát, aki így nem Jézus személyét, hanem annak ismeretét fogja megtagadni.¹⁰

⁶ A: Jézus első kijelentése (Mk 14,27-28; Mt 26,31-32) - B: Péter első válasza (Mk 14,29; Mt 26,33) - A¹: Jézus felelete (Mk 14,30; Mt 26,34) - B¹: Péter második válasza (Mk 14,31a; Mt 26,35a): A-B, A¹-B¹.

⁷ A: Jézus első kijelentése (Lk 22,31-32) - B: az apostol szavai (Lk 22,33) - A¹: Jézus második mondanása (Lk 22,34): A-B-A¹.

⁸ Péter esetében („ἔφη” – Mk 14,29; „ἐλάλει” – Mk 14,31a; „εἶπεν” – Mt 26,33; „λέγει” – Mt 26,35), Jézusra vonatkozóan („λέγει” – Mk 14,30; „ἔφη” – Mt 26,34).

⁹ Lk 22,34; Mk 14,30; Mt 26,34.

¹⁰ Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, 1426. KARRIS, R. J.,

Szerkezet

A rövid perikópa három alegységből áll: a Mester két kijelentése (Lk 22,31-32.34) centrikus módon fogja közre az apostol választát (Lk 22,33).¹¹ Az első alegység a „Σίμων” (Lk 22,31) vocativusszal, a másik kettő pedig a „ὁ δὲ εἶπεν” (Lk 22,33-34) bevezető formulával kezdődik, majd egy-egy kijelentéssel folytatódik. A három egység tehát egymással összefügg, amit a mindegyikben előforduló vocativusok is mutatnak (Lk 22,31.33-34): a Simonnak mondott ígéretre a tanítvány válaszol, ezt Jézus felelete követi.

Elemzés

A perikópa végső formája Lukács szerkesztői tevékenységének eredménye, amelyhez az evangélista – a kutatók többségének véleménye szerint - két forrásból merített: a Lk 22,31-32. versek saját forrásból származnak, a Lk 22,33-34. versekhez viszont felhasználta minden bizonnyal Márk szövegét (Mk 14,29-31).¹² Ez utóbbit átalakította, s összekapcsolta a szakasz első alegységével (Lk 22,31-32), az utolsó vacsora kontextusába helyezve el.

A perikópa első alegysége bevezető formula nélkül, rögtön az Úr mondásával kezdődik, aki kettős vocativusszal szólítja meg Simont („Σίμων Σίμων” – Lk 22,31). A névismétléssel az evangélista hangsúlyosabbá és ünnepélyesebbé teszi a Mester mondanivalóját.¹³ Az

Evangelium Lukács szerint, in BROWN, R. E. – FITZMYER, J. A. – MURPHY, R. E. (ed.), *Az Újszövetség könyveinek magyarázata* (Jeromos Bibliakommentár II), Budapest 2003. 221. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma* (Szent István Bibliakommentárok 2), Budapest 2007. 471. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca. Commento esegetico e teologico*, Roma 2006. 898-899.

¹¹ A: Jézus első kijelentése (22,31-32) - B: az apostol szavai (22,33) - A¹: Jézus második mondása (22,34): A-B-A¹.

¹² Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, 1421. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 469. NOLLAND, J., *Luke 18,35-24,53* (ed. METZGER, B. M.) (WBC 35C), Colombia 1993. 1070-1071. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 63. SABOURIN, L., *Il Vangelo di Luca. Introduzione e Commento*, Roma 1989. 340.

¹³ Vö. BLASS, F. – DEBRUNNER, A., *Grammatica del greco del Nuovo Testamento* (Introduzione allo studio della Bibbia, Supplementi 2), Brescia 1997.² 493.¹. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 469. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 76. RASTOIN, M., *Simon-Pierre entre Jésus et Satan: La théologie lucanienne à l'œuvre en Lc 22,31-32.*, in *Bib* 89 (2008) 162.

epizód azáltal is nyomatékot kap, hogy az evangéliumban csak itt fordul elő e személynév ebben az esetben. Továbbá a dupla vocativust más jelenetekben is használja a szerző, melyekben Jézus valakinek valamilyen hibáját, helytelen magatartását említi meg szeretettel.¹⁴ Tehát a hangvétel személyesebbé, meghittebbé válik, mely során az Úr a többi tanítvány után (Lk 22,25-30) konkrétan Péterhez fordul, tanítani és felkészíteni akarva őt. Lukács a Tizenkettő meghívása után (Lk 6,14) most használja ismét az első apostol kapcsán a Simon nevet, ami által Jézus szenvedéstörténete előtt, újra felidézi az apostol kezdeti élményeit (Lk 4,38-39; 5,1-11).

Az „ἰδοῦ” (Lk 22,31) szó mutatja, hogy az evangélista az Úr szavait közvetlen beszédformában közli.¹⁵ Ugyanakkor e bensőséges légkörben drámaian hat a Sátán nevének megemlítése, aki az egyetlen név szerint megnevezett alany a perikópában („ὁ Σατανᾶς” – Lk 22,31). A Sátán a szenvedéstörténetben fontos szerepet játszik: ő szállja meg Júdást, hogy árulja el Mesterét (Lk 22,3), ő az, aki a tanítványok hűségét próbára akarja tenni, hogy ne bízzanak tovább Jézusban (Lk 22,31).¹⁶ Cselekvését az erőteljes kérést kifejező „ἔξαιτέω” (Lk 22,31) igealakkal fejezi ki az evangélista,¹⁷ amit az is hangsúlyossá tesz, hogy bővítményéhez: a „σινιάζω” szóhoz hasonlóan egyedül itt fordul elő az Újszövetségben. Obiectum directuma nem csupán Péter, hanem a többi apostol is („ὁμας” – Lk 22,31): vagyis noha Simonhoz szól Jézus, mégis a kísértőnek nem csak Pétert, hanem minden apostolt érintő próbálkozásáról beszél. Lukács nem nevezi meg, hogy kitől kérte ki az ördög a tanítványokat, de Jób könyvének ószövetségi háttére sejteti, hogy Istentől (Jób 1,6-12; 2,1-7). A kéréshez kapcsolódó „οὐ σινιάσαι ὡς τὸν σίτου” (Lk 22,31) szókapcsolatban a rostálás képét használja a szerző annak érzékletes szemléltetésére, hogy ahogyan a búzaszemek rázkódnak e

¹⁴ Márta (10,41); Saul (ApCsel 9,4; 22,7; 26,14). Vö. WIARDA, T., *Peter in the Gospels. Pattern, Personality and Relationship* (WUNT II/127), Tübingen 2000. 135.

¹⁵ Vö. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 78.

¹⁶ Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, 1424. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 79. RESCH, L., *Was den Menschen leben lässt. >Ich aber habe für dich gebetet<*, in *EuA* 83 (2007) 67. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 896.

¹⁷ Vö. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 80.

tevékenység során, úgy fognak megrázkódní, és megrendülni az apostolok is a próbatétel idején, amely elsősorban Mesterük szenvedése és halála kapcsán éri őket.¹⁸ E félelmetes kép ellenére mégis biztató, hogy ahogy Jób esetében, úgy a tanítványoknál sem fogja hagyni az Úr, hogy a kísértő korlátlanul uralkodjék rajtuk (Jób 1,12; 2,6). Továbbá az a tény, hogy Jézus beszél erről, illetve azok a tanítások, amelyeket korábban az ördöggel kapcsolatban mondott,¹⁹ mutatják, hogy ő felette áll a Sátánnak.²⁰

A Mesternek ez a hatalma fejeződik ki a nyomatékos „ἐγὼ δὲ” (Lk 22,32) szókapcsolattal, amely által szembe helyezi magát a kísértővel, akinek törekvésével ellentétben áll tehát Jézus cselekedete („ἐδέρθη” – Lk 22,32).²¹ Az evangéliumban utoljára itt előforduló „δέομαι” (Lk 22,32) ige egyedül ebben a perikópában vonatkozik a Mesterre, mint aki kér, közbenjár valakiért. A kifejezés sajátosságára utal az is, hogy az evangéliumban általában praepositio nélküli genitivus vonzat fűződik hozzá,²² csupán itt találjuk a „περὶ” (Lk 22,32) előjáró szóval. Lukács tehát ezáltal hangsúlyozza, hogy noha az ördög mindegyik tanítványt próbára kívánja tenni, Jézus mégis egyedül Simonért jár közben, ahogy a „περὶ σοῦ” (Lk 22,32) szószerkezet is világosan mutatja. Az evangélista nem beszél arról, hogy a Mester kihez könyörög, ugyanakkor az evangélium kontextusából egyértelmű, hogy az Atyához.²³ Lukács tehát Jézust mint egy ügyvédet, szószólót ábrázolja, aki hatalmával Péter mellett áll a vádaskodó Sátánnal szemben.²⁴ Nem azért imádkozik, hogy az apostol mentes legyen a kísértő próbatételeitől, hanem, hogy kiállja

¹⁸ Vö. DA SPINETOLI, O., *Lukács. A szegények evangéliuma*, Szeged 2001. 684. JOHNSON, L. T., *The Gospel of Luke* (Sacra Pagina Series 3), Collegeville 1991. 346. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 470. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 894.897.

¹⁹ 10,18; 11,18; 13,16.

²⁰ Vö. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 470.

²¹ Vö. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 84. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 897.

²² 5,12; 8,28.38; 9,38.40; 10,2.

²³ 6,12; 11,1-4.9-13; 22,42; 23,46.

²⁴ Vö. CRUMP, D., *Jesus, the victorious Scribal-Intercessor in Luke's Gospel*, in *NTS* 38 (1992) 51.64. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, 1425. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 470. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 84. SCHNEIDER, G., >Stärke deine Brüder!< (Lk 22,32). *Die Aufgabe des Petrus nach Lukas*, in *Cath(M)* 30 (1976) 202.

azokat, ne roppanjon össze, s ne rendüljön meg a hite,²⁵ ahogy a „ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου” (Lk 22,32) tagmondat mutatja. Mindez összhangban van az apostoloknak azzal a korábbi kérésével, amelyben arra kérték Mesterüket, hogy növelje hitüket (Lk 17,5).²⁶ Az ott használt „προστίθημι” (Lk 17,5) kifejezés ellentétéként is felfoghatjuk bizonyos értelemben az „ἐκλείπω” (Lk 22,32) igét, amelynek tagadásával („μὴ ἐκλίπῃ” – Lk 22,32) éppen a tanítvány támogatását fejezi ki az Úr. Ugyanakkor, ahogyan az előbb, úgy a „σου” (Lk 22,32) névmás itt is azt mutatja, hogy amint Jézus külön egyedül Péterért jár közben, úgy szintén csak az ő hitének megtartásáért teszi ezt. A „ἡ πίστις” (Lk 22,32) alatt elsősorban az apostolnak Mestere iránti hűségét s bizalmát kell értenünk, melynek alapja nem Péter ereje, hanem mindenekelőtt Urának imádsága.²⁷

Jézus miután támogató közbenjárásáról biztosította Simont, a tanítvány jövőbeli küldetéséről szól. A két mozzanat szorosan összefügg egymással, ahogy az azokat összekötő „καί” (Lk 22,32) szócska is jelzi. Vagyis az Úr imádságából és az apostol hitéből forrászik feladata is. Az „ἐπιστρέψας” (Lk 22,32) participiumot a kutatók többsége intransitív módon morális jelentéssel értelmezi, amely Simon megtérésére utal.²⁸ Vagyis itt már bennfoglalva az apostol bukását is sejteti Jézus, amit hamarosan nyíltan is kijelent majd neki (Lk 22,34). Ugyanakkor felvillantja azt a reményt is, hogy a tanítvány meg fog térni ebből az eleséséből, amiben szintén nagy szerepe van Jézus imájának.²⁹ Ez valósul meg már akkor is, amikor

²⁵ Vö. RESCH, L., *Was den Menschen leben lässt*, 68. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 897.

²⁶ Vö. SABOURIN, L., *Il Vangelo di Luca*, 340.

²⁷ Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, 1425. KOCSIS I., *Lukács evangéliuma*, 470.

²⁸ Ilyen jelentéssel használja Lukács e kifejezést több más alkalommal is: Lk 17,4; ApCsel 3,19; 9,35; 11,21. Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, 1425. JOHNSON, L. T., *The Gospel of Luke*, 346. KARRIS, R. J., *Evangélium Lukács szerint*, 221. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 895-896. VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, Budapest 1996. 361-362.

²⁹ Vö. KODELL, J., *Evangélium Szent Lukács szerint* (Szegedi Biblia- kommentár Újszövetség 3), Kecskemét - Pannonhalma 1993.117.

az Úr rápillant majd arra a Simonra, aki háromszor tagadja meg őt, s aki bűnbánatának első jeleként kimegy és sírni kezd (Lk 22,61-62).³⁰

Ezt követően a perikópa egyetlen imperativusával mutat rá a Mester Péter küldetésére. Habár a „στήρισον” (Lk 22,32) imperativus aoristos forma egy egyszeri, alkalmi esetre is utalhat, mégis valószínűbb, hogy itt a cselekvés kezdetét jelöli vele az evangélista: az apostolnak nem csak egy alkalommal kell megerősítenie a többieket, hanem minden próbatétel során.³¹ A szó megszilárdítást, megerősítést jelent,³² amit Lukács egyszer Jézus kapcsán is használ kifejezve jeruzsálemi útja előtti szilárd elhatározását (Lk 9,51). Simon cselekedetének obiectum directumaként az evangélista a „τοὺς ἀδελφούς σου” (Lk 22,32) szókapcsolatot jelöli meg, amely egyfelől a többi apostolra, másfelől pedig a keresztyényekre, lelki testvérekre utal.³³ A „σου” (Lk 22,32) névmásnak itt egyháztani tartalma van, ami egy bensőséges viszonyt fejez ki a keresztyények között.³⁴ A lukácsi értelmezésben Jézus testvéreivé válnak azok, akik hallgatják Isten Szavát, és aszerint cselekszenek (Lk 8,21). Vagyis Péter küldetést kap arra, hogy bátorítsa, hitükben megszilárdítsa apostoltársait, de mindazokat is, akik Jézust követik. Igehirdetésével és tanúságtételével arra kell buzdítania az embereket, hogy hallgassák az Igét, s engedelmeskedjenek neki, vagyis higgyenek benne. Ezt először a feltámadás tanújaként teszi majd meg (Lk 24,34), illetve később a korai keresztyén közösségek életében más esetekben is, amit Lukács az Apostolok Cselekedeteiben fejt ki részleteseb-

³⁰ A két esemény közötti kapcsolatot finoman azzal is érzékelteti a szerző, hogy a tanítvány esetében az összetett alakú participium aoristost lelki értelemben („ἐπιστρέψας” – Lk 22,32), Jézusnál pedig az egyszerű forma participium aoristosát fizikai jelentéssel („σπλαγίς” – Lk 22,61) használja.

³¹ Vö. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 168.170-171.

³² Vö. VARGA ZS., *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 882.

³³ ApCsel 1,15; 15,23.32. Vö. BROWN, R. E. – DONFRIED, K. P. – REUMANN, J., *Pietro nel Nuovo Testamento. Un indagine ricognativa fatta in collaborazione da studiosi protestanti e cattolici* (Bibbia e rinnovamento), Roma 1988.144. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, 1422-1423. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 172. RESCH, L., *Was den Menschen leben lässt*, 68. ROSSÉ, G., *Il Vangelo di Luca*, 897. VON SODEN, H. F., *ἀδελφός, ἀδελφή, ἀδελφότης, φιλάδελφος, φιλάδελφια, ψευδάδελφος*, in KITTEL, G. (ed.), *TDNT*, I. Michigan 1964. 145.

³⁴ Vö. PRETE, B., *Il primato e la missione*, 173.

ben.³⁵ Mindennek forrása Jézus közbenjárása, feltétele pedig a tanítvány megtérése. Hiszen a bukás és a bűnbánat tapasztalatával megértőbb lesz a többi hívő felé, akiket így jobban és hitelesebben fog tudni segíteni.³⁶

Ezután az evangélista Péter reakcióját közli, aki párbeszédbe lép Mesterével, ahogy a „ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ” (Lk 22,33) bevezető formula mutatja. A tanítvány, az Úrhoz hasonlóan, megszólítással kezdi válaszát, ami az epizód bensőséges jellegét fokozza. A „κύριε” (Lk 22,33) vocativus - mint már a csodálatos halfogás epizódjában is (Lk 5,8) - hitvallását, illetve Jézus iránti szeretetét és tiszteletét fejezi ki. Sajátossá teszi mondanivalóját az a tény, hogy itt fordul utoljára így Mesteréhez az evangéliumban. A fokozással: a börtön és a halál megemlékezésével válasza drámaivá teszi a szituációt, mivel felvillantja, hogy a Sátán próbatétele, illetve a testvérek megerősítése szenvedéssel fog járni. Emellett az evangélista rámutat arra is, hogy Péter számára Jézus követése a vele való együtt menetelt, a mellette való kitartást jelenti, ahogy a „μετὰ σοῦ” (Lk 22,33) praepositívus szerkezet, és a „πορεύεσθαι” (Lk 22,33) infinitívus jelzi, ami összhangban áll a Mesternek nemrég tanítványaihoz intézett szavaival („οἱ διαμεμενηκότες μετ’ ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου” – Lk 22,28). A tanítvány erre való készségét fejezi ki tehát a „ἔτοιμός εἰμι” (Lk 22,33) szókapcsolat. Továbbá Lukács az apostol feleletével Simon nagylelkűségét, lobbanékonyágát is feltárja, aki Jézus kijelentésére, lelkesen mindjárt az emberi végletekig elmenő választ adja.

Az Úr feleletével zárul az epizód, amit az evangélista szintén a „ὁ δὲ εἶπεν” (Lk 22,34) szókapcsolattal vezet be, azzal a különbséggel, hogy nem teszi ki az egyes szám harmadik személyű „αὐτῷ” (Lk 22,33) obiectum indirectumot, hanem a beszédben a közvetlenebb „σοι” (Lk 22,34) névmást használja. A „λέγω σοι” (Lk 22,34) kifejezés emelkedetté és ünnepélyessé teszi az elbeszélés hangnemét.³⁷

³⁵ Pl.: ApCsel 1,15-26; 2,14-41; 15,7-11. Vö. FITZMYER, J. A., *The Gospel according to Luke (10-24)*, 1423. SCHNEIDER, G., *>Stärke deine Brüder!<*, 203-204.

³⁶ Vö. DA SPINETOLI, O., *Lukács*, 685.

³⁷ Lukács evangéliumában Jézus 40-szer fordul hallgatóihoz a „λέγω ὑμῖν” (vagy „ὑμῖν λέγω”), 6-szor pedig egy-egy személyhez a „λέγω σοι” (vagy „σοι λέγω”) formulával. Viszont az utóbbi szókapcsolatot tekintve egyedül Péter esetében fűzi hozzá vocativusban a megszólított nevét is, ami még inkább kiemeli monda-

Ezt követően az előbbi kijelentésétől eltérően nem a „Σίμων” (Lk 22,31), hanem a „Πέτρος” (Lk 22,33) vocativust alkalmazza Lukács, ami egyedül itt jelenik meg evangéliumában, hangsúlyozva ezzel Jézusnak az apostolhoz intézett szavainak súlyát. Jövendölése ellentétben áll a tanítvány lelkes kijelentésével.³⁸ A Mester benne arról tesz tanúságot, hogy jól ismeri tanítványait, különösen Pétert, akinek gyengeségét, s közeli tagadását nyíltan kimondja. Ugyanakkor Lukács, eltérően Márktól és Mátétól nem közli az apostol ellenkezését (Mk 14,31; Mt 26,35), nála Simon csendben tudomásul veszi az Úr szavait.

E rövid perikópa tartalmazza Jézus földi tevékenysége során utolsó, külön Simonhoz intézett szavait,³⁹ ami által fontos szerepet kap az evangélista Péter-ábrázolásában. Meghitt és megrendítő hangvételben Jézusnak mintegy végrendelete fogalmazódik meg tehát benne az apostol kapcsán. A közöttük lévő bensőséges viszonyt érzékelteti a vocativusok („Σίμων” – Lk 22,31; „κύριε” – Lk 22,33; „Πέτρος” – Lk 22,34) és a „σου” (Lk 22,32-33) névmásnak kölcsönös használata. Továbbá az a tény, hogy az epizód két dativusban álló obiectum indirectuma („αὐτῷ” – Lk 22,33; „σοι” – Lk 22,34) és a „ὁ δὲ εἶπεν” (Lk 22,33-34) bevezető formula rájuk vonatkozik csak. Lukács dialógusban ábrázolja őket, amelyben mindketten egyes szám első személyben beszélnek („ἐδήθην” – Lk 22,32; „εἶμί” – Lk 22,33; „λέγω” – Lk 22,34). Jézus, noha jelen van a többi tanítvány is, külön Pétert szólítja meg, egyedül érte imádkozik, s csupán neki adja a testvérek megerősítésének feladatát. Mindezek által Lukács kiemeli Simont apostoltársai köréből. Péter elsőége tehát az Úrral való szoros kapcsolatából, sajátos feladatából, illetve Jézusnak érte mondott imájából származik.⁴⁰

Az apostol tagadásának megjövendölése előtt, a másik két szinoptikus evangélistához képest (Mk 14,29-31; Mt 26,33-35), ellensúlyozás gyanánt csak Lukács hangsúlyozza Simon egyedülálló küldeté-

nijalóját.

³⁸ Vö. KREMER, J., *Lukasevangelium* (ed. GNILKA, J. – SCHNACKENBURG, R.) (NEB NT 3), Würzburg 1992. 216.

³⁹ Vö. PESCH, R., *Πέτρος*, in HORST, B. – SCHNEIDER, G. (ed.), *EWNT*, III. Stuttgart 2011. 201.

⁴⁰ Vö. RASTOIN, M., *Simon-Pierre*, 172.

sét.⁴¹ Továbbá, mint említettük, nála az apostol nem ellenkezik Jézussal, illetve nem kifejezetten az ő személyét fogja megtagadni, hanem azt, hogy ismeri őt (Lk 22,34). Mindezekben az evangélista diszkréciója mutatkozik meg Péterrel kapcsolatban, aki az apostol iránti tiszteletből kevésbé domborítja ki annak hibáit, noha utal rájuk.

Ugyanakkor Lukács azt is hangsúlyozza, hogy Simon közösségben marad társaival. Hiszen mindannyian ki lesznek téve a sátán próbatételeinek, ahogy a „ὄμᾶς” (22,31) obiectum directum mutatja. Továbbá azokat, akiknek a megerősítésére Péter megbízást kap, Jézus az apostol testvéreinek nevezi („τοὺς ἀδελφούς σου” – 22,32), ami a közöttük fennálló szoros viszonyt jelzi. Vagyis Simon küldetése nemcsak kiemeli őt a tanítványok köréből, hanem a velük való kapcsolatát is még jobban elmélyíti.

Bibliográfia

- BALÁZS K., AZ ELSŐ TELJES MAGYAR ÚJSZÖVETSÉGI SZÓMUTATÓ SZÓTÁR, BUDAPEST 1998.
- Blass, F. – Debrunner, A., *GRAMMATICA DEL GRECO DEL NUOVO TESTAMENTO* (INTRODUZIONE ALLO STUDIO DELLA BIBBIA, SUPPLEMENTI 2), BRESCIA 1997.²
- Brown, R. E. – Donfried, K. P. – Reumann, J., *PIETRO NEL NUOVO TESTAMENTO. UN'INDAGINE RICOGNATIVA FATTA IN COLLABORAZIONE DA STUDIOSI PROTESTANTI E CATTOLICI* (BIBBIA E RINNOVAMENTO), ROMA 1988.
- Crump, D., *JESUS, THE VICTORIOUS SCRIBAL-INTERCESSOR IN LUKE'S GOSPEL*, IN *NTS* 38 (1992) 51-65.
- Da Spinetoli, O., *LUKÁCS. A SZEGÉNYEK EVANGÉLIUMA*, SZEGED 2001.
- Fitzmyer, J. A., *THE GOSPEL ACCORDING TO LUKE (10-24)* (ED. Albright, W. F. – Freedman, D. N.) (ANCB 28A), NEW YORK 1983.
- Johnson, L. T., *THE GOSPEL OF LUKE* (SACRA PAGINA SERIES 3), COLLEGEVILLE 1991.
- Karris, R. J., *EVANGÉLIUM LUKÁCS SZERINT*, IN Brown, R. E. – Fitzmyer, J. A. – Murphy, R. E. (ED.), *AZ ÚJSZÖVETSÉG KÖNYVEINEK MAGYARÁZATA* (JEROMOS BIBLIAKOMMENTÁR II), BUDAPEST 2003. 161-228.
- Kocsis I., *LUKÁCS EVANGÉLIUMA* (SZENT ISTVÁN BIBLIAKOMMENTÁROK 2), BUDAPEST 2007.

⁴¹ Vö. PENNA, A., *San Pietro*, Brescia 1954. 80.

- Kodell, J., *EVANGÉLIUM SZENT LUKÁCS SZERINT* (SZEDEDI BIBLIA- KOMMENTÁR ÚJSZÖVETSÉG 3), KECSKEMÉT - PANNONHALMA 1993.
- Kremer, J., *LUKASEVANGELIUM* (ED. Gnlika, J. – Schnackenburg, R.) (NEB NT 3), WÜRZBURG 1992.
- Metzger, B. M., *A TEXTUAL COMMENTARY ON THE GREEK NEW TESTAMENT*, STUTTGART 2001.
- Nolland, J., *LUKE 18,35-24,53* (ED. Metzger, B. M.) (WBC 35C), COLOMBIA 1993.
- Penna, A., *SAN PIETRO*, BRESCIA 1954.
- Pesch, R., ΠΕΤΡΟΣ, IN Horst, B. – Schneider, G. (ED.), *EWNT*, III. STUTTGART 2011. 193-201.
- Prete, B., *IL PRIMATO E LA MISSIONE DI PIETRO. STUDIO ESEGETICO-CRITICO DEL TESTO DI LC 22,31-32.* (SUPPLEMENTO RIVISTA BIBLICA 3), BRESCIA 1969.
- Rastoin, M., *SIMON-PIERRE ENTRE JÉSUS ET SATAN: LA THÉOLOGIE LUCANIENNE À L'ŒUVRE EN LC 22,31-32.*, IN *Bib* 89 (2008) 153-172.
- Resch, L., *WAS DEN MENSCHEN LEBEN LÄSST. >ICH ABER HABE FÜR DICH GEBETET<*, IN *EUA* 83 (2007) 67-69.
- Rossé, G., *IL VANGELO DI LUCA. COMMENTO ESEGETICO E TEOLOGICO*, ROMA 2006.
- Sabourin, L., *IL VANGELO DI LUCA. INTRODUZIONE E COMMENTO*, ROMA 1989.
- Schneider, G., *>STÄRKE DEINE BRÜDER!< (Lk 22,32). DIE AUFGABE DES PETRUS NACH LUKAS*, IN *CATH(M)* 30 (1976) 200-206.
- von Soden, H. F., ΑΔΕΛΦΟΣ, ΑΔΕΛΦΗ, ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ, ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΣ, ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑ, ΦΕΥΔΑΔΕΛΦΟΣ, IN Kittel, G. (ED.), *TDNT*, I. MICHIGAN 1964. 144-146.
- Varga ZS., *ÚJSZÖVETSÉGI GÓRÓG-MAGYAR SZÓTÁR*, BUDAPEST 1996.
- Wiarda, T., *PETER IN THE GOSPELS. PATTERN, PERSONALITY AND RELATIONSHIP* (WUNT II/127), TÜBINGEN 2000.

Rövidítések⁴² **AncB**: The Anchor Bible – **Bib**: Biblica – **Cath(M)**: Catholica (Münster) – **EWNT**: Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament – **EuA**: Erbe und Auftrag – **NEB NT**: Die Neue Echter Bibel – **NTS**: New Testament Studies – **TDNT**: Theological Dictionary New Testament – **WBC**: Word Biblical Commentary – **WUNT**: Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament

⁴² SCHWERTNER, S. M., Internationales Abkürzungsverzeichnis für Theologie und Grenzgebiete, Berlin - New York 1992.² alapján.

TÁRSULATUNK ÉLETÉBŐL

Szentírásvasánnap – Szentírások megáldása – Szeretettel hívom kedves Tagtársaimat és minden kedves Olvasót szeptember 30-án a VI. kerületi Szent Teréz templomba déli 12 órára, amikor az ünnepi szentmise keretében megáldjuk a kedves Hívek Bibliáját. Kérem, hogy erre az ünnepi alkalomra mindenki hozza el saját Szentírását.

Gyűjtés a közel-keleti keresztény testvéreink számára

Az üldözött keresztény testvéreink megsegítésére Karácsonyig bezárólag ismételten kérjük paptestvéreink, a hívek és minden jó szándékú ember nagylelkű adományát az alábbi számlaszámra: Magyar Katolikus Püspöki Konferencia

11100104—18181490—14000003

Erdélyi Katolikus Magyar Bibliatársulat

Kedveseim! Várunk szeretettel a Főegyházmegyei Bibliánapra Gyulafehérváron október 27-én szombaton 10 -19. óra között. Téma: Barátság a Bibliában Mottó: "Barátaimnak mondalak benneteket ..." (Jn 15,15) Előadó: Dr. Oláh Zoltán

Tagságunk egy kis csoportja minden második héten pénteken du. 4-5-ig a Bibliaközpontban **imaórát** tart, hogy Isten áldását ki-
esdje munkánkhoz, és imáiba foglalja minden egyes társulati Tagunk, Jótevőnk és Olvasónk személyes problémáit, gondjait. Kérjük, a távolból is kapcsolódjanak be ebbe a közös imába.

Az imaórák időpontja és az elmélkedések témája: 2018. okt. 12.: Lk 21,15-16; okt. 26.: Jak 2,12-13; nov. 09.: Jak 4,11-12; nov. 23.: Fil 2,14-15; dec. 07.: Kol 1,23; dec. 21.: Róm 9,4-5; 2019. jan. 4.: Jak 5,16-17.; okt. 12.: Lk 21,15-16.

Szeretettel hívunk a közös imára (a helyszínen vagy a távolból bekapcsolódva) minden kedves társulati tagot és érdeklődőt!

Köszönetnyilvánítások

Tisztelt Bibliatársulat!

Tisztelt Elnök Úr, főtisztelendő Béla atya!

A Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye hívei nevében hálásan köszönöm, hogy 120 db teljes Szentírást kedvezményes áron biztosítottak számunkra, továbbá 40 db-ot ajándékba kaptunk. Isten áldja meg a nagylelkű adakozót és minden jótévőt, akinek révén ebben az ajándékban részesülhettünk!

Az egyházmegyénkben közelmúlban megalakult pasztorális tanács tagjain keresztül szeretnénk azokat minél több egyház-községünkbe eljuttatni, hogy Isten Igéje terjedjen, az isteni Ige magja minél több szívbe behullhason, és reményeink szerint bőséges termés fakadjon belőle. Munkájukhoz, a Bibliatársulatban végzett szolgálatukhoz és minden szép kezdeményezésükhöz, amelyet Isten Igéjének terjedéséért fáradhatatlanul tesznek, kívánom és kérem az Úristen bőséges áldását!

Munkács, 2018. május 14.

Tiszteletteljes üdvözlettel: + Majnek Antal püspök

Főtisztelendő Tarjányi Béla Professor Úr!

Tisztelt Jeromos Bibliatársulat!

Nagy örömmel vettük kézhez a Pszichiátriára küldött gyönyörű Bibliákat. A Gálfi Béla Kht-hoz tartozó Dunaparti részlegen 88-90 beteg él, többségük egész életét itt tölti.

Kovács Zsazsa, az egyik beteg édesanyja, pedagógus és hittanár már több, mint 100 hittanórát tartott a hívő betegeknek, ezekhez nagy segítséget jelent, hogy saját maguk tanulmányozhatják a Bibliákat. Isten adja, hogy életükben és betegségükben is gyógyulást hozzon a Biblia olvasás!

Budakalász, 2018. április 29.

Őszinte tisztelettel: Kelemen László Pléb. Korm.

ÚJDONSÁGOK

SZOLGÁLATOK ÉS SZOLGÁLATTEVŐK AZ ÚJSZÖVETSÉGBEN – (Bibl. ír. 9., Bibliatársulat, 2018) 1.380.- Ft.

HANGOS BIBLIA – 1-4. DVD. – Ára: (4 x 800.- Ft) 3.200., Ft

A SZENT CSALÁD EGYIPTOMBAN – DVD – (Vágvölgyi Éva helyszíni felvételei, kopt énekekkel) Ára: 600.- Ft

Tarjányi Béla: **RÖVID HÉBER NYELVTAN** – Ára: 580.- Ft

Szabó Mária: **GÖRÖG-HÉBER SZÓSZEDET** (174 o.) 2.800.-

BIBLIAKIADVÁNYAINK

KÁLDI-NEOVULGÁTA BIBLIA *nagyított* (21,5 x 13 cm, bordó, kék, zöld kötésben) 3.500.-

KÁLDI-NEOVULGÁTA BIBLIA zsebbiblia (19 x 12 cm, bordó, kék, zöld kötésben) 3.200.-

ÚJSZÖVETSÉG és ZSOLTÁROK (16x10,5 cm) 1.600.-

ÚJSZÖVETSÉG [ÖREGBETŰS] Káldi-Neovulgáta szerint (21 x 13 cm, bordó, műbőr kötésben) 2.200.-

ÚJSZÖVETSÉG ROVÁS ÍRÁSSAL 2.800.-

CIGÁNY BIBLIA Ó- és Újszövetség (Neovulgáta) 2.800.-

CIGÁNY-MAGYAR ÚJSZÖVETSÉG, ára: 1800.-

*Belső egyházi terjesztésben Bibliáink árából
Bibliaboltunkban 25 % kedvezményt adunk*

1066 Bp. Teréz krt. 28. I/6., nyitva: H-Cs 9-17.

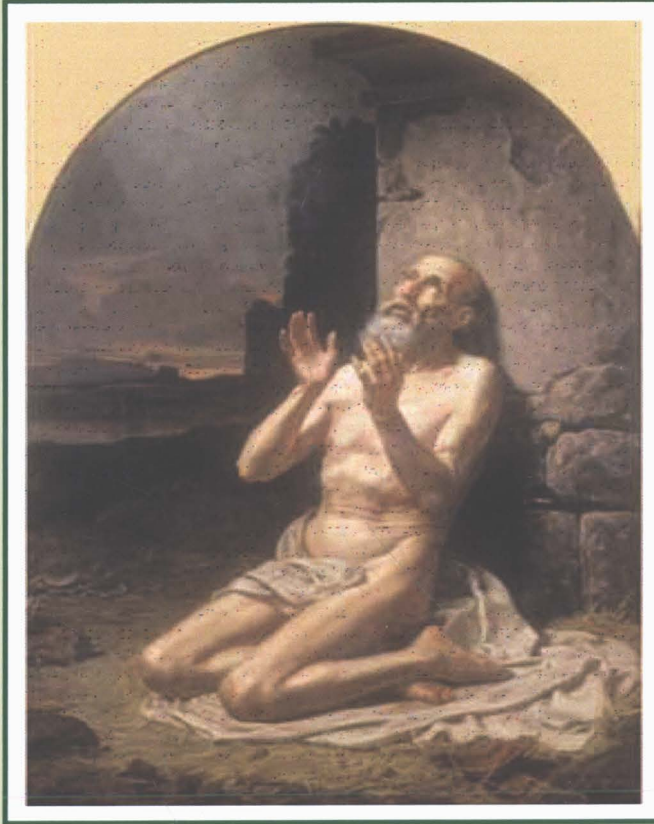
Tel: 332-22-60, E-mail: jeromos@biblia-tarsulat.hu

Bibliaboltunk teljes kínálata megtekinthető honlapunkon:

www.biblia-tarsulat.hu

Isten Szava

*Egy példány ára 250 Ft
az évi négy szám 1000 Ft (+ postaköltség)*

A szenvedő Jób

megmarad örökre
